

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anita Založnik

UGOVOR VESTI VOJAŠKI DOLŽNOSTI
(Primer Zveze Sonček)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Avtor: Anita Založnik

Mentor: Izr. prof. dr. Ljubica Jelušič

UGOVOR VESTI VOJAŠKI DOLŽNOSTI
(Primer Zveze Sonček)

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

Zahvala

Posebna zahvala gre v prvi vrsti mentorici izr. prof. dr. Ljubici Jelušič, za njeno vsestransko pomoč, nepogrešljive napotke, potrpežljivost in razumevanje ter vzpodbude pri izdelavi diplomskega dela.

Iskrena hvala staršem ter sestrama, ki so me vsa leta študija podpirali, fantu, vsem sorodnikom, prijateljem, študijskim kolegom in vsem, ki me poznajo in so mi stali ob strani, verjeli vame in me vzpodbujali. Profesorjem za nova znanja ter vsem zaposlenim v uredništvu podjetja Družina Krumpak, za ustvarjalno leto in lektoriranje diplomskega dela.

Zahvaljujem se tudi Sončku – Zvezi društev za cerebralno paralizo Slovenije, še posebno ga. Ireni Grm, ki je vedno našla čas zame ter oporečnikom, ki so se odzvali na moj vprašalnik in sodelovali pri raziskovalni nalogi.

Po petih letih sodelovanja z Zvezo Sonček, še vedno ne znam opisati, kako velik pečat so name vtisnili posamezniki s cerebralno paralizo, z nezgodnimi poškodbami glave ter slepi in slabovidni. A, da ne bi beseda ponovno neizrečena ostala, se želim zahvaliti vsem »sončkom« za pogled v lepši svet, ljubezen, optimizem, veselje, veliko smeha, za čas, ki smo ga preživel skupaj, za vse nove izkušnje, nova znanja in ogromno lepih trenutkov, ki so in bodo ostali lep spomin. Hvala, ker ste sijali z menoj in preprosto:

» Hvala, ker ste!

KAZALO

UVOD.....	1
1. METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR.....	3
1.1 PREDMET PROUČEVANJA.....	3
1.2 CILJI PROUČEVANJA.....	3
1.3 HIPOTEZE.....	4
1.4 METODE DELA.....	5
1.4.1 Analiza vsebine pisnih virov.....	5
1.4.2 Zgodovinska analiza.....	6
1.4.3 Študija primera.....	6
1.4.4 Primerjalno raziskovanje.....	7
1.4.5. Metoda analize empiričnih podatkov.....	8
1.5 STRUKTURA NALOGE.....	8
2. TEMELJNI POJMI.....	9
2.1 <i>Vojaška obveznost</i>	9
2.2 <i>Ugovor vesti</i>	9
2.3 <i>Oporečnik oz. nosilec ugovora vesti</i>	10
2.4 <i>Civilnik</i>	12
2.5 <i>Alternativno služenje</i>	13
3. KRATEK POVZETEK UGOVORA VESTI SKOZI ČAS.....	13
4. ALTERNATIVNA OBLIKA IZPOLNJEVANJA VOJAŠKE DOLŽNOSTI – Študija primera organizacije Sonček - Zveze društev za cerebralno paralizo Slovenije (ZDCP).....	18
4.1. Organizacija Zveza Sonček, status organizacije, kjer se lahko opravlja nadomestno civilno služenje ter pogoji za pridobitev statusa.....	19
4.2. Kratek povzetek postopka uveljavljanja ugovora vesti in napotitve državljana na nadomestno civilno služenje.....	22
4.3. Naloge in dolžnosti državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno služenje v organizaciji oziroma njihovo delo	24

4.4. Naloge in dolžnosti organizacije do državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno služenje ter do MNZ-ja oziroma MORS-a.....	26
4.5. Problemi s katerimi so se srečevali v Zvezi Sonček v preteklosti ter napovedi za prihodnost glede nadomestnega civilnega služenja.....	29
5. REZULTATI VPRAŠALNIKA MED OPOREČNIKI, KI SO OPRAVLJALI NADOMESTNO CIVILNO SLUŽBO V ORGANIZACIJI ZVEZA SONČEK.....	31
5.1. Splošni podatki o oporečnikih, ki so sodelovali pri raziskavi.....	32
5.2. Odnos med oporečniki in komisijo za ugovor vesti.....	34
5.2.1 Potek razgovora oporečnikov s člani komisije.....	36
5.2.2 Formalni in neformalni razlogi oporečnikov za ugovor vesti.....	37
5.3. Pridobitev informacij o civilnem služenju.....	42
5.4. Odzivi oporečnikov na podaljšanje nadomestnega civilnega služenja.....	42
5.5. Odnos oporečnikov do organizacije Zveza Sonček (Zveza društev za cerebralno paralizirane - ZDCP).....	44
5.5.1 Izbor in seznanjenost oporečnikov z organizacijo Zveza Sonček ter njenim delom.....	44
5.5.2 Program nadomestnega civilnega služenja v organizaciji Zveza Sonček.....	44
5.5.2.1 Obseg delovnih ur (dnevno, mesečno).....	44
5.5.2.2 Oskrba z obleko, hrano, prevozom do doma.....	45
5.5.2.3 Udeležba na obnovitveni rehabilitaciji	45
5.5.2.4 Vrsta dela, ki so ga opravljali v organizaciji.....	45
5.5.2.5 Pisanje poročil.....	46
5.5.3 Sodelovanje in konflikti oporečnikov z organizacijo Zveza Sonček v času nadomestne civilne službe in izpolnitev njihovih pričakovanj.....	46
5.5.3.1 Sodelovanje z organizacijo Zveza Sonček.....	46
5.5.3.2 Konflikti z organizacijo Zveza Sonček.....	47
5.5.3.3 Izpolnitev pričakovanj v organizaciji Zveza Sonček.....	47
5.6. Odnos oporečnikov do oboroženih sil.....	48
5.6.1. Mnenje oporečnikov o oboroženih silah oziroma vojski.....	48

5.6.2. <i>Oporečniki o Slovenski vojski</i>	49
5.6.3. <i>Prispevek oporečnikov k obrambi domovine</i>	50
5.6.4. <i>Mnenje oporečnikov o popolnjevanju oboroženih sil</i>	51
5.7. Mnenje oporečnikov o odnosu slovenske družbe do nadomestnega civilnega služenja oziroma do njih samih	53
6. ZAKLJUČEK	54
7. VIRI IN LITERATURA	60
8. PRILOGE	63

SEZNAM TABEL:

Tabela 3.1.: Vzorci odnosov med državo in posameznikovo vestjo.....	14
Tabela 3.2.: Število vlog za uveljavljanje ugovora vesti po letih	16
Tabela 5.3.: Število oporečnikov, ki so služili v Zvezi Sonček, po leti	32
Tabela 5.4.: V katerem kraju ste opravljali nadomestno civilno služenje in od kod prihajate?	33
Tabela 5.5.: Razlogi, ki so jih uveljavljali prosilci za ugovor vesti vojaški dolžnosti v letih 1998, 1999 in 2000	38
Tabela 5.6.: Razlogi, ki so jih uveljavljali oporečniki, ki so opravljali nadomestno civilno služenje v Zvezi Sonček	40
Tabela 5.7.: Ali bi spremenili svoje mnenje glede ugovora vesti, če bi bilo služenje civilnega roka v Sloveniji daljše od dolžine služenje vojaškega roka?	43
Tabela 5.8.: Udeležba na obnovitveni rehabilitaciji	45
Tabela 5.9.: Način popolnjevanja oboroženih sil primeren za Slovenijo	52

SEZNAM GRAFIČNIH PRIKAZOV:

Graf 5.1.: Ali prihajate iz mesta ali iz podeželja?.....	33
Graf 5.2.: Razlogi, ki so jih uveljavljali prosilci za ugovor vesti vojaški dolžnosti v letih 1998, 1999 in 2000.....	38
Graf 5.3.: Razlogi, ki so jih uveljavljali oporečniki, ki so opravljali nadomestno civilno služenje v Zvezi Sonček.....	40

UVOD

Ugovor vesti je bil v Sloveniji večkrat popularna in medijsko analizirana tema. Najprej v 80-tih letih, potem ob nastajanju zakonodaje nove slovenske države po osamosvojitvi, zatem konec leta 1994, ko se je pravica širila na nove kategorije vojaške obveznosti, nazadnje pa po letu 2000, ko je število prosilcev za status oporečnika naraslo na blizu tri tisoč.

Po razgibanem in pestrem dogajanju na področju ugovora vesti vojaški dolžnosti v Republiki Sloveniji, je po letu 2002 prišlo do pričakovanega zatišja. Še več, precej posameznikov, tudi nekateri na vidnih političnih funkcijah, je mnenja, da ta tema dobiva svoj epilog s preobrazbo Slovenske vojske v poklicne oborožene sile do leta 2010, začevši z opustitvijo nabora leta 2003 ter tako ponovno postaja problem obrobnega značaja v civilno-vojaških razmerjih.

Ugovor vesti je kompleksen pojav, kajti razlogi zanj se nanašajo predvsem na posameznikovo razmišljanje, njegove vrednote, odnos do vojaške službe in tudi do države v celoti. Z diplomskim delom bom skušala prikazati, kako je ta fenomen vplival na našo državo in njeno ravnanje do mladih ljudi, pa tudi, da bo problem ugovora vesti verjetno prisoten v slovenski družbi tudi, ko bo način popolnjevanja vojske v celoti poklicen. Čeprav se je slovenska vlada že odločila za ukinitve obveznega služenja vojaškega roka, je razmislek o ugovoru vesti vojaški službi še aktualen, saj se v njem skriva odgovor na vprašanje o odnosu mladih do vojaškega sistema in do vojaškega poklica.

Ob tem si bo možno ponovno zastaviti veliko vprašanj, ki zadevajo spremembe na obrambnem področju, še posebno, kakšna bo normativna ureditev ugovora vesti v prihodnosti, ko bo Slovenija imela pretežno poklicne vojake. Kako bo zagotovljeno zahtevano število prostovoljnih vojakov, če med mladimi upada zanimanje za vojaško področje? Kaj pomeni vse večje število absolutnih oporečnikov? Kako bo ukinitve civilnega služenja vplivala na organizacije, v katerih je bilo doslej možno opravljati nadomestno civilno službo? Kako na nacionalno varnost na področju zaščite in reševanja? Ali bo dovolj prostovoljcev, glede na to, da si posamezniki zastavljajo vprašanje KJTZ oz. »Kaj je to zame?«

Diplomsko delo je namenjeno tudi prikazu ene od organizacij, v katerih je možno opravljati nadomestno civilno službo in sicer organizaciji Zveza Sonček. V tej humanitarni organizaciji sem sama delovala več let. Opravila sem raziskavo, tako med oporečniki kot tudi v vodstvu organizacije ter na študiji primera poskušala dokazati nekatera temeljna protislovja odnosa mladih do represivnega aparata države. Osredotočila sem se predvsem na neformalne oziroma njihove osebne razloge za ugovor vesti, v katerih se skrivajo tudi odgovori na vprašanje o odnosu mladih do vojaškega poklica. Poleg tega, me je zanimalo tudi, kakšna bo reakcija organizacije na ukinitvev nadomestnega civilnega služenja, in seveda kako bo ukinitvev vplivala na njeno delovanje. Z raziskavo med oporečniki sem ugotavljala tudi njihovo pripravljenost nadaljnjega sodelovanja z Zvezo Sonček, možno zaledje prostovoljcev ter alternativne poti, kako zapolniti izpad pomembnega kadra, oporečnikov.

1. METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

1.1 PREDMET PROUČEVANJA

Po osamosvojitvi Slovenije, so bile z ustavnimi in zakonskimi odločbami odpravljene dileme za ali proti alternativnemu služenju oziroma uveljavljanju ugovora vesti vojaški dolžnosti. Na tem področju je nedvomno prišlo do velikih sprememb, ki so pripomogle k drugačnemu dojetanju civilno-vojaških odnosov v slovenski družbi. V diplomskem delu so del proučevanja tudi te spremembe in njihov vpliv na prihodnost oboroženih sil ter ugovora vesti.

Ugovor vesti vojaški dolžnosti moramo obravnavati v kontekstu štirih različnih družbenih skupin.

- posamezniki, ki služijo vojaški rok,
- posamezniki, ki opravljajo nadomestno civilno službo,
- posamezniki, ki so zaradi zdravstvenih razlogov opravičeni oz. izločeni iz služenja tako vojaškega roka kot nadomestne službe,
- ženska populacija, ki ji ni potrebno opraviti ne nadomestne civilne službe, ne vojaškega roka.

Poglavitno vprašanje diplomskega dela so razlogi za ugovor vesti ter današnja in prihodnja situacija na področju ugovora vesti. Od zgoraj naštetih družbenih skupin so predmet proučevanja oporečniki vojaški dolžnosti (v nadaljevanju oporečniki), poleg njih tudi organizacija in umestitev vloge organizacije v sistem nadomestne civilne službe ter način uveljavljanja ugovora vesti v Republiki Sloveniji.

1.2 CILJI PROUČEVANJA

Cilj naloge je podrobneje prikazati širino in kompleksnost ugovora vesti, ki je pomemben del civilno vojaškega razmerja vsake države. Moj namen ni podrobneje opisovati normativno pravni vidik, ki pa je nedvomno temelj za razumevanje dane teme, niti nimam namena ločeno razpravljati o tekočih problemih na temo ugovora vesti po osamosvojitvi Slovenije leta 1991, analizirati celotno zgodovinsko dogajanje na tem področju, ali primerjati ureditev ugovora vesti z drugimi državami. Želim predvsem podati splošni pogled ter lastne argumente, ki zadevajo področje ugovora vesti ter

izključno slovensko državo kot evropsko ter postsocialistično državo v prehodnem obdobju. Za boljše poznavanje teme sem si zadala cilj opraviti študijo primera¹, ki je poglobljena za pridobivanje novih znanj. Cilj naloge je prikazati tudi pot nadaljnjih možnih sprememb, tako za oporečnike, državo kot tudi za organizacije, kjer se v tem času še opravlja nadomestno civilno služenje.

Zastavljene hipoteze so mi pripomogle kot usmeritev pri pisanju diplomskega dela.

1.3 HIPOTEZE

1. Med številnimi organizacijami v Sloveniji, v katerih lahko oporečniki opravljajo nadomestno civilno službo, je tudi organizacija Zveza Sonček, ki je humanitarna organizacija in je v preteklih desetih letih nudila možnost civilnega služenja sto tridesetim² oporečnikom.

1.1. V organizaciji Sonček se pojavlja veliko število oporečnikov, ki uveljavljajo ugovor vesti iz razlogov, ki kažejo na sekularizacijo ugovora³ vesti.

2.1. Organizacija Zveza Sonček ima predviden prehod na delovanje v obdobju, ko bo prišlo do ukinitve nadomestnega civilnega služenja, tako da bo delovanje organizacije potekalo nemoteno tudi v prihodnje.

2. Oporečniki v svoji prošnji za nadomestno civilno služenje, komisiji za ugovor vesti, navajajo formalne razloge. Uveljavljajo lahko ugovor vesti iz humanitarnih, filozofskih ali verskih motivov. Komisija ima pri tem izredno težko delo, saj se v teh motivih lahko skrivajo tudi osebni oziroma neformalni razlogi.

¹ Kot je že omenjeno je bila poglobljena del naloge študija primera organizacije Sonček, kjer lahko državljan opravi nadomestno civilno služenje. Na podlagi tako zastavljenega proučevanja, so temu primerno zastavljene tudi hipoteze.

² Omenjeno število zajema oporečnike, ki so opravljali nadomestno civilno služenje v letih od 1993 do 2002.

³ O sekularizaciji ugovora govorimo v primerih, ko religiozni ugovor vesti, kljub nadaljnjemu obstoju, proporcionalno upada, vpricho dinamični rasti sekularnih oporečnikov. (več glej str.11)

2.1. Za formalnimi motivi za ugovor vesti se v večini primerov slovenskih oporečnikov skrivajo tudi neformalni oziroma osebni razlogi za ugovor vesti vojaški dolžnosti. Ker so to osebni motivi, jih oporečniki neradi javno razglašajo.

1.4 METODE DELA

Za nastalo nalogo sem se posluževala številnih raziskovalnih metod, analize virov ter empiričnih podatkov, opazovanja z udeležbo, intervjuja, vprašalnika. Pri tem sem upoštevala svoje izkušnje večletnega sodelovanja z organizacijo, kjer državljani lahko opravljajo nadomestno civilno službo. Da bi se izognila morebitnim očitkom glede neobjektivnosti pri proučevanju dane teme, moram tudi zapisati, da sem v preteklosti sodelovala tudi v aktivnostih vojaškega značaja⁴.

1.4.1 Analiza vsebine pisnih virov

Z metodo analize vsebine pisnih virov sem podrobneje spoznala tematiko s teoretične plati.

V člankih raznih publikacij sem lahko zasledila le določene probleme, kot so razlogi za ali proti nadomestnemu civilnemu služenju, sprememba zakona o vojaški dolžnosti, liberalnost slovenske zakonodaje na tem področju, zgodovinski pregled ugovora vesti, podaljšanje nadomestnega civilnega služenja da ali ne, primernost izbranih organizacij, kjer lahko posamezniki opravljajo nadomestno civilno službo, pomanjkljivosti dela komisije za ugovor vesti in še bi lahko naštevali.

Diplomska dela (Ješelnik:1994, Slatnar:1996, Divjak:2000, Gorjup:2001, Lavrih:2001), so bila širše zastavljena in so mi bila v veliko pomoč pri zbiranju nekaterih podatkov in razumevanju preteklega dogajanja na področju ugovora vesti v Sloveniji.

Ne morem trditi, da bi bilo novejša literature o ugovoru vesti na pretek, saj sem se oklepala vsakega še tako kratkega članka ali odstavka v nekaterih strokovnih publikacijah. S takim načinom zbiranja gradiva sem pridobila tudi bolj celosten pogled na omenjeno problematiko. V veliko pomoč so mi bila predvsem diplomska dela, seminarske naloge, številni članki, krajše publikacije, zelo obširno predstavo tematike pa

⁴ Po zaslugi Katedre za obramboslovje, MORS-a ter GŠSV oz. predvsem Centra vojaških šol sem obiskovala vojaške tabore in urjenje.

sem našla v knjigi "The New Conscientious Objection - From Sacred to Secular Resistance", Chambersa in Moskosa ter drugih pomembnih avtorjev, kot je tudi Noone, Bebler (1993)... Omenila bi tudi delo »Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav«(Kotnik-Dvojmoč, 2002), ki je izšlo v času pisanja diplomskega dela in je po mojem mnenju ena prvih slovenskih znanstvenih knjižic, v kateri je zelo nazorno predstavljena problematika ugovora vesti in oporečništvo.

Poleg vsega omenjenega sem se morala posluževati tudi različnih dokumentov, zakonov, poročil, pogodb, statutov, ter nekaterih internetnih strani.

1.4.2 Zgodovinska analiza

Raziskovanje tendenc v zgodovinskem razvoju ugovora vesti je za razumevanje tematike velikega pomena. Za kratko predstavitev zgodovinskih dejstev sem v nalogi uporabila predvsem razvoj v 20. stoletju, čeprav seže ugovor vesti vojaški dolžnosti daleč v zgodovino.

1.4.3 Študija primera

Omenjeno metodo sem uporabila zaradi pridobivanja dodatnih spoznanj na področju ene same organizacije. Tako sem se osredotočila na primer organizacije Sonček - Zveze društev za cerebralno paralizo Slovenije, kjer oporečniki lahko opravljajo nadomestno civilno službo. Delo, ki ga opravijo oporečniki, je humanitarne narave, saj gre za pomoč osebam s cerebralno paralizo ter z drugimi vrstami možganskih poškodb in okvar. Uporabila sem tudi vprašalnik⁵, ki je bil razposlan več kot stotim oporečnikom⁶, ki so opravili oz. v času raziskave⁷ opravljali nadomestno civilno služenje v omenjeni organizaciji. Vprašalnik je temeljil na anonimnosti, tudi razgovori, ki sem jih opravila osebno ali telefonsko so temeljili na anonimnosti. Slednjih je bilo kar precej, saj sem tako najlažje spoznala razmišljanje in prave razloge za ugovor vesti vojaški dolžnosti. Podobno sem sodelovala tudi z odgovorno osebo za izvajanje nadomestne civilne službe v organizaciji. Na povabilo s strani organizacije Zveze Sonček sem se udeležila okrogle

⁵ Vprašalnik je bil sestavljen iz odprtih, polodprtih in zaprtih vprašanj.

⁶ Do konca prve polovice leta 2002 je v organizaciji Sonček nadomestno civilno službo opravilo približno 130 oporečnikov.

⁷ Gre za obdobje prve polovice leta 2002.

mize na temo civilnega služenja, ki je bila izvedena v sklopu Študentske Arene⁸. V pogovoru je bilo podanih veliko argumentov, nedvomno pa je bilo čutiti nekakšno napetost v zraku. Podobne občutke sem doživela na predstavitvi dela obramboslovcev IV. letnika na Ministrstvu za obrambo, ko je bila predstavljena raziskava »Ugovor vesti in civilno služenje vojaškega roka v Sloveniji«. Dodatni razlog za pisanje te naloge je bilo prav osebno sodelovanje pri omenjenih razpravah.

Če se vrnem k študiji primerov, naj omenim še razgovor z referentom za vojaške zadeve na Izpostavi oz. Upravi Kranj, ki sem ga opravila leta 2001. Najpomembnejša in najbolj poučna izkušnja na področju opravljanja nadomestnega civilnega služenja so bile nedvomno obnovitvene rehabilitacije v sklopu organizacije Zveze Sonček, kjer sem lahko podrobneje spoznala delo oporečnikov ter njihova razmišljanja. Vsako leto kot prostovoljka sodelujem na obnovitvenih rehabilitacijah ter počitnicah, tako sem leta 1999 sodelovala deset dni, leta 2000 deset dni, 2001 štirinajst dni, 2002 tudi štirinajst dni ter 2003 sedem tednov⁹. Poleg tega sem spoznala tudi delo v VDC – Varstveno delovnem centru Kranj, Elerji ter Ljubljana. V tem primeru gre še za metodo opazovanja z neposredno udeležbo. Predvsem sem dala poudarek na proučevanju dela oporečnikov, njihovem odnosu do dela, odnosu med organizacijo ter oporečniki ter, kot sem že omenila, njihovem razmišljanju in poznavanju vojaške organizacije. Opažanja so bila zelo zanimiva in poučna.

1.4.4 Primerjalno raziskovanje

Te metode sem se posluževala predvsem na področju pridobljenih empiričnih podatkov, kjer sem opravila primerjavo podatkov pridobljenih s strani organizacije ter s strani oporečnikov, ki so v tej organizaciji opravljali nadomestno civilno službo. S študijo primera dobljene podatke sem primerjala tudi s teoretičnimi izhodišči.

⁸ V sklopu Študentske Arene je 16. oktobra 2001 potekala okrogla miza na temo ugovor vesti vojaškemu roku, kjer so bili prisotni predstavniki organizacije Sonček ter nekaterih drugih organizacij, člana komisije, zagovorniki in ugovorniki sedanjemu načinu nadomestnega civilnega služenja.

⁹ Poleg taborov v Elerjih in Božičih, sem se prvič udeležila tudi zimskih počitnic na Soriški planini ter počitnic na kmetiji v Vrčičah v Zg. Kungoti.

1.4.5. Metoda analize empiričnih podatkov

V tem primeru gre predvsem za že omenjene razgovore, kjer sem zbrala največ podatkov, statistično analizo podatkov iz odgovorov na vprašalnik ter opazovanje z neposredno udeležbo.

1.5 STRUKTURA NALOGE

Diplomsko delo sem razdelila v osem osnovnih poglavij. Uvodu v diplomsko delo sledi metodološki - hipotetični okvir, kjer so opredeljeni predmet in cilj proučevanja, zastavljene hipoteze ter predstavljene metode, ki sem jih uporabila v sami nalogi. Večji poudarek sem dala na obrazložitev temeljnih pojmov v drugem poglavju, ki je poglavitno za razumevanje osrednjega dela besedila.

V tretjem poglavju sledi kratek zgodovinski pregled ugovora vesti ter s tem povezanega nadomestnega civilnega služenja skozi čas. Večji poudarek je na slovenski državi, saj je imela oziroma ima pri tem vsaka država popolnoma svoj pristop, ki je svojevrsten ter nastaja pod vplivom različnih dejavnikov.

Po splošni opredelitvi ugovora vesti vojaški dolžnosti sledi osrednji del, študija primera organizacije Sonček - Zveze društev za cerebralno paralizo Slovenije (ZDCP). V četrtem poglavju sem predstavila Zvezo Sonček kot organizacijo s statusom, v kateri je možno opravljati nadomestno civilno služenje. Predstavila sem tudi njene naloge in dolžnosti ter probleme, ki jo spremljajo. Poleg omenjenega, sem v tem poglavju opisala tudi način uveljavljanja ugovora vesti in napotitev državljana na nadomestno civilno služenje ter naloge in dolžnosti državljana na civilnem služenju v Zvezi Sonček.

Vse informacije v četrtem poglavju sem črpala s strani organizacije Zveza Sonček ter nekaterih drugih virov, kar ne velja tudi za naslednje, peto poglavje. V tem poglavju sem predstavila rezultate vprašalnika med oporečniki, ki so opravljali nadomestno civilno službo v organizaciji ZDCP. Poglavje sem razdelila na več podpoglavij, ki sovpadajo z obravnavano vsebino in določenimi sklopi vprašanj.

Po obširno obravnavani temi sledi zaključek, z verifikacijo hipotez ter dodatnimi argumenti. Nalogo kot zaključeno celoto, sem na koncu dopolnila še z navedbo uporabljenih literature in virov ter prilog.

2. TEMELJNI POJMI

2.1 *Vojaška obveznost* – je z zakonom urejena dolžnost državljanov, da določen čas izvajajo ustrezne obveznosti v oboroženih silah (izvajajo vojaško službo) in so v primeru mobilizacije, vojaških vaj ali kakšne druge potrebe na razpolago za vključitev v oborožene sile. Sestavljena je iz: 1) naborne obveznosti, 2) obveznosti služenja vojaškega roka in 3) obveznosti služenja v rezervnem sestavu oboroženih sil. Vojaška obveznost je eden od načinov popolnjenja oboroženih sil z vojaki v miru in vojni ter je pomemben dejavnik, ki vpliva na bojno pripravljenost. Značilnosti vojaške obveznosti in čas trajanja določajo družbeno-politična ureditev države, njene gospodarske možnosti, sistem vojaške organiziranosti, tradicija, sistem popolnjenja, geografski, demografski in drugi dejavniki. Praviloma je splošna za vse državljane moškega spola. (Vojna enciklopedija - zvezek 10,1976:563 oz. Grizold:1999: 46-47).

2.2 *Ugovor vesti* – je v širšem pomenu sestavni del pravice do svobode misli, vesti in veroizpovedi, ki jo ščitijo številni akti mednarodnega prava. Priznana je v resolucijah in priporočilih Komisije OZN za človekove pravice, Sveta Evrope in Evropskega parlamenta (Amnesty International,1997).

Ugovor vesti vojaški dolžnosti v ožjem pomenu pomeni zavračanje vojaške službe iz različnih razlogov oz. motivov. Slovenska zakonodaja priznava tri skupine motivov:

- religiozni motivi - govorimo predvsem o pripadnikih različnih verskih skupnosti, ki poudarjajo nenasilje in ljubezen do bližnjega, hkrati pa v imenu določene verske skupnosti ugovarjajo nošenju in uporabi orožja, v kar jih usmerjajo njihova načela. Poseben primer so Jehovine priče, ki nasprotujejo tudi civilnemu služenju, čeprav s striktno teološkega zornega kota niso pacifisti, ker so se vendarle pripravljene boriti za svojega boga.
- človekoljubni in humanistični motivi - temeljijo na načelih "v dobro človeku" in "v dobro vsem ljudem". Oporečniki so prepričani v absurdnost vojne in priprav nanjo, ki je po njihovem mnenju organiziran zločin. Gre za željo pomagati bližnjemu v stiski, problemih in raznovrstnih težavah, bodisi da gre za bolne, osamljene ali kakorkoli prizadete.

- filozofski in politični motivi - se kažejo v nasprotovanju izdatkom za vojaške namene, vsakršnemu sodelovanju civilnih, profesionalnih in vojaških zmogljivosti (trgovanje z orožjem). Meja med filozofskimi in mirovniškim načinom je zelo zabrisana, saj so si razlogi med seboj zelo podobni in se pogosto prekrivajo (Gorjup,2001:8).
- mirovniški, pacifistični - njihovo vodilo so politična sredstva in ne nasilje. Trajen mir je mogoče doseči le in samo s političnimi sredstvi. Nanašajo se na človekov osebni odpor do orožja in njegove uporabe. Nasilje je jalov način reševanja sporov, saj ob koncu vojne nasprotujoče se strani vedno sedejo za pogajalsko mizo in tako na "političen" način razrešijo spor.

Poleg ugovora vesti vojaški dolžnosti obstajajo tudi drugačne oblike ugovora vesti, ki pa so manj znane in ne tako pogoste.(Košir,1997:3)

O ugovoru vesti (zoper nasilje) govorimo takrat, kadar vest brani posamezniku:

- uporabo nasilja kot načina reševanja problemov
- sodelovanje pri načrtovanju in uporabi sredstev za izvajanje nasilja
- usposabljanje za izvajanje nasilja
- sodelovanje v organizacijah, ki so namenjene izvajanju nasilja.

2.3 *Oporečnik oz. nosilec ugovora vesti* je oseba, ki zaradi osebnih razlogov ugovarja vojskovanju ali vojaški službi. Poznamo dva tipa oseb, ki uveljavljajo ugovor vesti. Prvi so osebe, ki ugovarjajo vojni, so pa pripravljene služiti v oboroženih silah in opravljati nebojne naloge, drugi tip pa predstavlja osebe, ki ugovarjajo tako vojni kot služenju v oboroženih silah pod kakršnimkoli pogoji. (Grizold, 1999:46).

Bolj podrobno definirata oporečnike Moskos ter Chambers II, ki pravita, da je nosilec ugovora vesti oseba, ki zavrača nošenje orožja, služenje vojaškega roka ali nadaljevanje služenja vojaškega roka, zaradi verskih ali moralnih prepričanj, ki nasprotujejo ubijanju, ali v zadnjem času vse pogostejše, ki nasprotujejo jedrskemu orožju in zanašanju na zastraševanje. Oporečnike lahko podrobneje razvrstimo v nekaj subkategorij:

- na podlagi njihovih motivov:
 - *religiozni* (tisti, ki so do svojih prepričanj prišli preko zgodovinskih verskih skupnosti, verskih sekt, glavnih cerkev).

- *sekularni*¹⁰ (vključuje tiste, ki imajo politične in zasebne razloge)
- na podlagi njihovih prepričanj:
 - *univerzalni oz. splošni* (tisti, ki nasprotujejo vsem vojnem¹¹)
 - *selektivni oz. delni*¹² (tisti, ki nasprotujejo posameznim konfliktom)
 - *diskrecionarni*¹³ (tisti, ki zavračajo uporabo posameznega orožja, v prvi vrsti orožja za množično uničevanje, najbolj znanega jedrskega orožja).

Razlikovanje posameznih tipov oporečnikov med seboj, je tudi na podlagi stopnje pripravljenosti posameznika oz. posameznice za sodelovanje z državo, posebno na strani vojske ali vladne naborniške komisije.

- na podlagi stopnje pripravljenosti sodelovanja
 - *oporečniki nebojevniki* (tisti oporečniki, ki so pripravljeni na vojaško služenje brez orožja in ponavadi služijo v vojaški zvrsti oz. rodu, ki je namenjena reševanju življenj – sanitetni službi¹⁴)
 - *alternativni oporečniki* (tisti oporečniki, ki so pripravljeni namesto vojaškega služenja opravljati nadomestno civilno služenje v organizacijah javnega pomena; večina jih sodeluje v zaščitni, zdravstveni ali kulturni sferi¹⁵).
 - *absolutni oporečniki* (tisti oporečniki, ki zavračajo vsakršno sodelovanje z oblastmi, kar se tiče naborniškega sistema; odklanjajo sodelovanje v programih nadomestne civilne službe, čeprav ti programi niso v nikakršni povezavi z vojsko; v tem primeru gre za splošno zavračanje oz. nepriznavanja oblasti, vodstva države¹⁶).

¹⁰ * sekularizirati – am dov. in nedov. (i) knjiž. povzročati, da kaj izgubi verski, cerkveni značaj: sekularizirati šolstvo // jur. zgod. spremeniti cerkveno premoženje v posvetno, državno: sekularizirati cerkveno posest – sekulariziran –a –o:sekularizirana družba.

* sekularen – rna – o prid. (â) knjiž. 1. ... 2. ... 3. posveten, sveten: sekularna umetnost

* sekularizacija –e ž (â) glagolnik od sekularizirati: sekularizacija literature, šolstva, življenja / sekularizacija cerkvene posesti. (Bajec, ... et al., 1993:620)

¹¹ Ti pacifisti so ugovorniki vesti, ki so navadno priznani s strani države.

¹² Delni oporečnik je v nekaterih primerih definiran kot nekdo, ki odklanja samo nekatere (predvsem skrajne) oblike nasilja. Tisti, ki so sicer pripravljeni služiti vojaški rok in nositi konvencionalno orožje, upirajo pa se usposabljanju ali kakršnimkoli opravilom v zvezi z uporabo jedrskega orožja, mednje spadajo tudi tisti, ki so pripravljeni odslužiti vojaški rok, vendar nočejo sprejeti orožja. Med njimi so tudi znanstveniki, ki odklanjajo vse kar je v kakršnikoli zvezi s povzročanjem nasilja in delavci, ki nočejo delati v panogah in tovarnah, ki proizvajajo orožje. (Janša, 1987:29).

¹³ V angleškem jeziku gre za besedo *discretionary*.

¹⁴ Omenjeni oporečniki povzročajo znotraj sistema še najmanj trenja, saj pripomorejo k njegovemu funkcioniranju. Med njimi je bilo že več odklopanj kot na primer ameriški sanitejci v času vietnamske vojne.

¹⁵ Pripravljenost izvršiti oz. opravljati nadomestno civilno služenje, je v številnih državah postalo de facto merilo o iskrenosti oporečnikov.

¹⁶ Absolutni oporečniki veljajo za oporečnike, za katere je najverjetneje, da bodo v modernih demokratičnih družbah zaprti. Primer jehovinih prič.

Poleg naštetih avtorja omenjata tudi oporečnike, ki zavračajo služenje v vojski zaradi razlogov, temelječih na etničnih, rasnih ali nacionalnih zadržkih¹⁷. (Moskos in ChambersII, 1993:3-6).

Drugače naj bi bil oporečnik tista »oseba, ki "oporeka", ugovarja razmeram oziroma točneje normam v neki skupnosti. Posameznik odklanja miselne vzorce ali družbene norme. Njegova vest je v neskladju z obstoječimi zahtevami organizirane družbe, v kateri živi« (Bebler,1990:42).

2.4 *Civilnik* - Znano je, da se z novostmi, ki prodrejo v naš prostor, spopadamo tudi v terminologiji. V preteklosti je prišlo do večjih sprememb pri uporabi našega besednega zaklada, prišlo je do marsikatere zamenjave veljavnih besednih zvez, pogovorni jezik pa so dopolnile tudi nove besede, ki jih je možno zaslediti v slovarjih šele v zadnjih letih. Ena izmed takšnih besed je prav gotovo *civilnik*.

Besede *civilnik* ni moč zaslediti v starejših publikacijah Slovarjev slovenskega knjižnega jezika, ne v leksikonih ali enciklopedijah. Prvič se je zapisala v Slovenskem pravopisu 2001.

V času izdelave moje diplomske naloge¹⁸ je bila beseda *civilnik* v pogovorni obliki veliko bolj uporabljena kot na primer beseda *oporečnik*¹⁹. Večkrat sem zasledila tudi zamenjavo besed *civilnik* ter *civilist* oziroma napačno uporabo besede *civilist*. Zanimivo je bilo slišati še nekatere druge interne izraze, ki so jih posamezniki uporabljali znotraj organizacije, in sicer »civilni vojak«, »civil«, »civilc oz. civilci«, »civilko« ali pa kar preprosto vojak.

V Slovenskem pravopisu 2001 je zapisano naslednje:

- *civilnik* –a m, člov. (i) voj.žarg. vojak, ki civilno služi vojsko

Izvor besede, ki se v našem jeziku uporablja vse pogosteje, po mojem mnenju prihaja iz pogovornega okolja oporečnikov, ki opravljajo oziroma so opravili nadomestno civilno službo.

¹⁷ Litovski naborniki med hladno vojno, ki so služenje v vojski Sovjetske zveze zavračali, a hkrati bili željni služiti Litovski vojski.

¹⁸ Predvsem v razgovorih z oporečniki ter zaposlenimi v organizaciji...

¹⁹ S strani oporečnikov, s katerimi sem opravila razgovor oz. so odgovorili na vprašalnik, mi je bilo večkrat jasno nakazano, da se z besedo oporečnik ne strinjajo oz. da bi jo bilo potrebno spremeniti.

2.5 *Alternativno služenje* - je posebna oblika alternative vojaškemu roku, ki omogoča, da se problematika ugovora vesti rešuje humano, hkrati pa se ne krši osnovno načelo pravne države o enakosti pred zakonom za vse državljane.

»Alternativna služba je lahko: a) neoborožena služba, to je služenje vojaškega roka v armadi oziroma v oboroženih silah, vendar brez orožja b) civilna služba, ki se opravlja izven oboroženih sil (ne pa nujno izven obrambnega sistema), običajno v humanitarnih in podobnih ustanovah« (Janša, 1987:29).

3. KRATEK POVZETEK UGOVORA VESTI SKOZI ČAS

Skozi zgodovino so problem ugovora vesti vojaški dolžnosti reševali času in prostoru primerno, vendar ne vedno pravično do vseh posameznikov. Glavni problem je bil vedno in je še danes, zblížati služenje kot vrednoto z interesom in voljo posameznika (Kje nadomestno, 1999).

Ugovor vesti s kakršnim se srečujemo danes, je razmeroma nov pojav, ki se je začel razvijati v začetku 20. stoletja in se je najbolj razširil po drugi svetovni vojni.

Zgodovinske izkušnje kažejo, da ne glede na starost pojava ugovora vesti²⁰, le ta dolgo ni bil uveden v pravni sistem države. Prvič je bil ugovor vesti priznan s strani oblasti leta 1549²¹.

Pomembno vlogo so pri tem igrala najmočnejša religiozna gibanja v Evropi²². Še pomembnejšo vlogo za večino držav srednje in vzhodne Evrope, med njimi tudi Slovenijo²³ pa je igral komunizem. Ideologija totalitarnih, militarističnih držav ni bila v skladu z liberalnim razumevanjem svobode posameznika in državljana. Prav tako so bila zatrta vsa tista stališča, ki so bila v nasprotju z marksističnim konceptom »oboroženega ljudstva« (Košir, 1997:4).

²⁰ Prvi znani krščanski oporečnik je bil enaindvajsetletni Maksimiljan, ki se leta 295 n. š. ni odzval na vpoklic v rimljansko vojsko zaradi česar je bil usmrčen (Moskos, 1993:9).

²¹ Takrat so bili na Nizozemskem iz vojaške službe izvzeti menuniti, pripadniki evangeličanske ločine, ki zahtevajo krst odraslih, odklanjajo prisego in pozivajo k strpnosti (Slatnar, 1996:19 – po Biesemans).

²² Države s protestantsko tradicijo so relativno zgodaj priznale pravico do ugovora vesti in jo tudi prve zapisale v svoje zakonodaje (Norveška že leta 1900). Države s katoliško veroizpovedjo so zaostajale v priznavanju pravice do ugovora vesti (Francija leta 1963). Za razliko od protestantizma in katolicizma pa pravoslavje vse do danes ni spremenilo svojega odklonilnega stališča do ugovora vesti vojaškim obveznostim (primer Grčije, članice EU) (Košir, 1997:3-4).

²³ Glej Jelušič, Ljubica in delu Legitimnost sodobnega vojaštva, 2000 v poglavju Reakcije obveznikov na asimilacijske učinke armadne politične kulture: str.151.

Po Moskosu in Chambersu II je možno ugovor vesti v zahodnih družbah zgodovinsko umestiti v več faz. Politični in vojaški razvoj ter socioekonomski trendi v zahodnih demokratičnih družbah so pomembno vplivali na merila države za priznanje ugovora vesti, na državno politiko do oporečnikov ter na trenutne cilje oporečnikov. Faze se evolucijsko močno ujemaajo s pre-industrijskimi, zgodnjimi industrijskimi, poznimi industrijskimi ter post-industrijskimi zahodnimi družbami (glej tabelo 3.1.).

Tabela 3.1.: Vzorci odnosov med državo in posameznikovo vestjo

Faze (Zahodne družbe)	Državno merilo oz. kriterij za ugovor vesti	Državna politika do oporečnikov	Trenutni cilji oporečnikov
Proto-faza Predmoderna	Oporečniki so v zelo negotovem položaju, kjer država različno in nedosledno dovoljuje neuradne oprostitev, omogoča nakup oprostitev, ali poravnava dolgov s hudo kaznijo in surovim ravnanjem.		
Faza 1 Zgodnja moderna ²⁴	Doživljensko članstvo v tradicionalnih »mirovnih cerkvah« ²⁵	Vojaška služba brez orožja	Oprostitev vojaške službe vsem oporečnikom iz religioznih razlogov
Faza 2 Pozna moderna ²⁶	kot zgoraj + katerikoli ugovor vesti vojaškemu služenju iz religioznih razlogov ²⁷	Nadomestna civilno služenje pod okriljem vojske ²⁸	Oprostitev vojaške službe vsem oporečnikom
Faza 3 Postmoderna ²⁹	kot zgoraj + ugovori vojaškemu služenju, ki niso v povezavi z religijo (sekularni)	Nadomestno civilno služenje pod okriljem civilnega dela (civilno zaščito)	Zagovorniki selektivnega ugovora vesti

Vir: (Moskos in ChambersII: The New Conscientious Objection:1993:7)

²⁴ Po Moskosovi tipologiji vojske in družbe spada moderni tip v obdobje od 1800 do 1945 leta.

²⁵ To so cerkve, ki izvirajo iz radikalnega krila protestantske reformacije in času po njej (menoniti, kvekerji...)

²⁶ Po Moskosovi tipologiji vojske in družbe spada pozno moderni tip v obdobje od 1945 do 1990 leta.

²⁷ V tej fazi posredno vlogo med državo in alternativnimi oporečniki igra cerkveno telo.

²⁸ Takšno nadomestno služenje je ponavadi trajalo dlje časa in je bilo slabše plačano kot vojaško služenje.

²⁹ Po Moskosovi tipologiji vojske in družbe spada postmoderni tip v obdobje po razpadu komunizma v SZ in V Evropi.

Po besedah Moskosa je v večini modernih zahodnih družb ugovor vesti sprejet kot legalen, vendar samo v primeru, da gre za javno priznane razloge. V pozno modernem obdobju so sprejeli precej ohlapna merila, ki še vedno temeljijo predvsem na verskem prepričanju tistega, ki zavrača vojaško službo. Za postmoderno obdobje je značilno upoštevanje tudi drugih, neverških razlogov (humanitarnih, filozofskih). Civilno služenje bo ekvivalent in alternativa vojaškemu, vojska pa se bo morala soočiti tudi z ugovorom vesti poklicnih pripadnikov. Ugovor vesti bo s poklicnimi vojskami postal manj pomemben, v smislu zavračanja vojaške dolžnosti, hkrati pa bo prišlo do pojava ugovora vesti med poklicnimi pripadniki oboroženih sil. To novo področje bodo strokovnjaki lahko obravnavali v bližnji prihodnosti, tudi v Sloveniji (Čelesnik, 2001:20, po Moskosu, 2000:25).

Postsocialistične države so se do leta 1990 hitro bližale severnoatlantskemu modelu. Zbliževanje Vzhoda in Zahoda je ustrezalo tudi širitvi družbenih, gospodarskih, tehnoloških in drugih procesov, ki so potekali v industrializiranih državah in so presegli delitev, ki jo je povzročila »hladna vojna«. Glavni sodobni trendi, ki zadevajo civilno-vojaška razmerja v zahodnih demokracijah, so zadevali srednjo in vzhodno Evropo že pred letom 1989, zlasti proti koncu delovanja sistemov s komunistično prevlado in v najbolj razvitih državah v regiji. Gre za premik k zaznavanju ogrožanja z nevojaškimi viri (pogosto vključenimi v pojem »imperialističnega specialnega vojskovanja«), k zmanjševanju obsega oboroženih sil, vendar s povečanjem njihove poklicne sestavine k vse bolj kritičnim stališčem javnosti do vojske, k naraščanju notranjepolitičnih bojev glede razporeditve obrambnega proračuna, čemur sledi porast menedžerske in tehnične zahtevnosti vojaških poklicev, naraščanje števila civilnega osebja, zaposlenega v vsaj nekaterih oboroženih silah (tudi zaradi varčevanja), simbolično odpiranje vojaških profesij za ženske, de facto strpnejši odnos do alternativnih oblik družbenega in spolnega obnašanja (oporečniki, homoseksualci) itd. (Bebler, 2000:48 po Moskosu, 1993).

Nekatere t. i. bivše komunistične države so preskočile iz prve na tretjo fazo in tako obšle drugo fazo. Takšen razvoj dogodkov je bilo opaziti tudi v Sloveniji, poleg Poljske, Madžarske, takratne Češkoslovaške ter Hrvaške. Ugotovitve pa so pokazale, da so v teh državah po letu 1991 sprejeli celo liberalnejšo zakonodajo ugovora vesti kot nekatere NATO članice (Grčija), da je prišlo do posplošenega zmanjševanja obsega oboroženih sil, občutnega zmanjšanja, pa vse do dramatičnega zmanjšanja proračunskih virov in obsega proizvodnje v obrambne namene, radikalne nove ocenitve virov ogrožanja varnosti in obrambnih potreb, ustrezne revizije uradnih obrambnih doktrin, spreminjanja podobe

oboroženih sil, tako da postajajo lažje in gibljivejše, naraščanja civilne sestavine obrambnih ministrstev, krepitev nagnjenj do poklicnosti v vojski, dekriminalizacije ugovora vesti med naborniki, odstranitve nekaterih ovir pri zaposlovanju žensk itd. (Bebler, 2000:49).

Za Slovenijo so se prvi resnejši premiki zgodili v sredini osemdesetih let, ko so po zgledu mednarodnih pravnih aktov, na ta pojav opozorili pripadniki demokratičnih tokov. Predlogi za uzakonitev te pravice so postajali vse glasnejši, vendar kljub takratni pomoči ZSMS – Zveze socialistične mladine Slovenije negativno sprejeti. Šele leta 1989 so bili sprejeti amandmaji k Zakonu o vojaški dolžnosti, ki so dovoljevali ugovor vesti iz verskih razlogov in oporečnikom omogočali služenje vojaškega roka brez orožja³⁰. Še vedno pa je imel zakon veliko pomanjkljivosti, ki so jih v Republiki Sloveniji odpravljali po letu 1991 v Ustavi, Zakonu o vojaški dolžnosti, Zakonu o obrambi ter kasnejšimi dopolnitvami po letu 1995 (Slatnar:1996:30-34).

Slovenska zakonodaja je na tem področju, v primerjavi z drugimi državami, zelo liberalna. Tu bi lahko iskali tudi razlog za nenaden porast števila vlog za ugovor vesti. V tabeli 3.2., je prikazano število vlog za uveljavljanje ugovora vesti in njihova rast v zadnjih nekaj letih, predvsem po letu 1995.

Tabela 3.2.: Število vlog za uveljavljanje ugovora vesti po letih

LETO	ŠT. VLOG
1991	240
1992	135
1993	105
1994	226
1995	264
1996	759
1997	1 038
1998	1 937
1999	2 504
2000	2 687*
2001	3 445
skupaj	13 340

Vir: Slovenska vojska, 2000:7.

*podatek dobljen na internetni strani - <http://www.mnz.si/si/uunz/porocilo2000html/> - dne 13.04.2002.

³⁰ Služenje je potekalo v vojašnicah in je trajalo dvakrat toliko kot redno služenje domovini.

Poleg vse večjega števila oporečnikov, pa se pojavlja tudi vse več organizacij, kjer je možno opraviti nadomestno civilno službo. Po podatkih je imelo takšen status od leta 1992 do novembra 1997 le dvanajst organizacij. Število se je za petintrideset organizacij povečalo že do leta 1999, v naslednjem letu pa je že preseglo število sto³¹.

(<http://www.mnz.si/si/uunz/porocilo2000html/>)

Po podatkih MNZ-ja je bilo v letu 2001 opravljenih trinajst inšpekcijskih nadzorov v različnih organizacijah, kjer posamezniki nadomestno služijo vojaški rok. Najbolj pogoste nepravilnosti in pomanjkljivosti so bile odkrite na področju vodenja ustrezne dokumentacije. Največkrat je šlo za preveliko disperzijo različnih podatkov, kar onemogoča hiter in kvaliteten nadzor. V nekaj primerih je šlo tudi za pomanjkljivo vodene evidence, razporede dela, spremembe razporedov.

(<http://www.mnz.si/si/uunz/porocilo2000html/> - dne 13.04.2002)

³¹ Po dobljenih podatkih, naj bi bilo organizacij 115.

V nadaljevanju bom ugovor vesti podrobneje obravnavala v sklopu ene same organizacije, ki sem jo vzela pod drobnogled, in sicer organizacijo Zveza Sonček. Tako se v četrtem poglavju podrobneje seznanimo s samo organizacijo, njenim delovanjem, predvsem na področju sprejemanja oporečnikov in dolžnostjo organizacije do oporečnikov ter obratno.

4. ALTERNATIVNA OBLIKA IZPOLNJEVANJA VOJAŠKE DOLŽNOSTI – Študija primera organizacije Sonček-Zveze društev za cerebralno paralizo Slovenije (ZDCP)

Po 41.členu Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaški dolžnosti, nam je znano, da se nadomestna civilna služba izvaja v sistemu za zaščito, reševanje in pomoč oziroma v vladnih in nevladnih organizacijah, ki opravljajo reševanje, humanitarno ali drugo dejavnost, ki je javnega pomena in ki jih na podlagi javnega razpisa praviloma na vsaki dve leti določi minister, pristojen za upravo. (41.člen ZvojD-A)

Sonček - Zveza društev za cerebralno paralizo Slovenije že od leta 1993 v skladu z omenjenim členom, sklepa ustrezne pogodbe z Ministrstvom za notranje zadeve, seveda pa mora vedno znova dokazovati svojo humanitarno dejavnost javnega pomena, izpolnjevati določene pogoje, da ohranja status organizacije, kjer je možno opraviti nadomestno civilno služenje³².

V nadaljevanju se mi zdi potrebno predstaviti pristojnosti Ministrstva za notranje zadeve ter Ministrstva za obrambo glede ugovora vesti, saj so le te različne in se jih pogosto zamenjuje. Za potek samega uveljavljanja ugovora vesti ali pridobivanja statusa organizacije, kjer je možno opravljati nadomestno civilno služenje, je takšno razumevanje in ločevanje med pristojnostmi velikega pomena. Že ločevanje Slovenske vojske od omenjenih ministrstev, povzroča probleme marsikateremu posamezniku.

- Pristojnosti MNZ-ja glede ugovora vesti, so na podlagi predpisov naslednje:
 - imenovanje komisij, ki na prvi stopnji odločajo o vlogah državljanov za ugovor vesti vojaški dolžnosti
 - izdelava načrtov in napotitev državljanov na opravljanje nadomestne civilne službe
 - določitev organizacij in služb, v katerih se bo opravljala nadomestna civilna služba

³² Razgovor z odgovorno osebo v organizaciji Zveza Sonček, z ga. Ireno Grm.

- na podlagi javnega razpisa, vodenje evidence zbranih organizacij in služb ter sklepanje pogodb z njimi
 - inšpekcijski nadzor nad izvajanjem nadomestne civilne službe ter nadzor nad porabo finančnih sredstev
 - opravljanje administrativnih postopkov za komisijo za ugovor vesti vojaški dolžnosti, ki jo imenuje vlada RS in deluje na drugi stopnji
- Pristojnosti Ministrstva za obrambo so naslednje:
 - upravne zadeve v zvezi s pošiljanjem državljanov na opravljanje nadomestne civilne službe
 - upravne zadeve, ki se nanašajo na odlaganje, prekinitev in izvedbo nadomestne civilne službe
 - izdajanje predhodnih soglasij k pogodbam, ki jih sklene Ministrstvo za notranje zadeve z organizacijami in službami, v katerih se opravlja nadomestna civilna služba
 - načrtovanje potrebnih finančnih sredstev za izvajanje nadomestne civilne službe (Gorjup,2001:36-37)

Ugotovimo lahko, da ima večino pristojnosti v rokah Ministrstvo za notranje zadeve in da Ministrstvo za obrambo pri tem odigra predvsem stransko vlogo, še vedno pa zelo pomembno za tiste, ki trenutno služijo, saj pripisujejo velik pomen finančnim sredstvom, ki jih načrtuje MORS. Konkretno vključenosti vojske v primeru nadomestnega civilnega služenja ni, le ta pride do izraza, če posameznik izbere služenje vojaškega roka brez orožja³³ v vojaški enoti.

4.1. Organizacija Zveza Sonček, status organizacije, kjer se lahko opravlja nadomestno civilno služenje ter pogoji za pridobitev statusa

Sonček - Zveza društev za cerebralno paralizo Slovenije je prostovoljna, neprofitna, samostojna, nevladna in invalidska organizacija, v katero se združujejo društva kot prostovoljna združenja občanov, ki se združujejo zaradi uresničevanja svojih skupnih ciljev pri razvijanju in pospeševanju celovite skrbi za osebe s cerebralno paralizo³⁴ ter z

³³ Glavni cilj in namen usposabljanja vojakov, ki služijo vojaški rok brez orožja je, da se usposobijo in izurijo v vojaškem vedenju in ravnanju za uspešno opravljanje dolžnosti, ki niso povezane z nošenjem in uporabo orožja. (Gorjup,2001:44).

³⁴ Cerebralna paraliza ni obolenje v ustaljenem medicinskem pomenu. To so različne motnje, ki nastanejo zaradi nepravilnosti v razvoju možgan ali njihovih okvar, do katerih pride pred rojstvom, med porodom

drugimi vrstami možganskih poškodb³⁵ in okvar v vseh življenjskih obdobjih. Ustanovljena je bila leta 1983 in je nacionalna invalidska organizacija. Sedež ima v Ljubljani, vendar združuje društva na celotnem območju Republike Slovenije (Statut Sončka - Zveze društev za cerebralno paralizo Slovenije z dnem 22.3.1997, 1.čl., 5.člen) Pridobila si je status organizacije v javnem interesu ter je izvajalka programov in storitev za osebe s cerebralno paralizo in drugimi invalidnostmi. (Almanahu na pot, 2000).

S svojim statusom organizacije, kjer je možno opravljati nadomestno civilno služenje, ima organizacija možnost razporeditve oporečnikov v sedmih sončkovih centrih po vsej Sloveniji³⁶. V prvi polovici leta 2002 je potekal ponovni razpis, ki ga je objavil Sektor za ugovor vesti pri Ministrstvu za notranje zadeve, na katerega se je javila tudi organizacija Sonček, po izračunu že petič zapored. Po besedah odgovorne osebe za izvajanje nadomestne civilne službe (v nadaljevanju odgovorne osebe), so se z letošnjim razpisom nekateri pogoji zaostri, saj morajo po novem predložiti še nekatera dodatna potrdila.

Najpomembnejši pogoji za pridobitev statusa organizacije, kjer je možno opravljati nadomestno civilno službo so bili v preteklosti in so še danes naslednji:

- Organizacija mora opravljati dejavnost, ki spada v sistem zaščite, reševanja in pomoči, oziroma opravljajo reševalno, humanitarno ali podobno dejavnost, ki je javnega pomena;
- Organizacija mora zagotoviti nastanitev in prehrano (po novem mora vnaprej podati ustrezna potrdila, da je temu tako);

V organizaciji Sonček imajo z oporečniki interne dogovore glede tega, tako da je odločitev v večini primerov v rokah posameznikov, tako glede načina prehranjevanja kot nastanitve. Le v primeru obnovitvene rehabilitacije je vnaprej določeno, s strani organizacije, da se v tem primeru stroški za prehrano in prevoz ne vračajo, saj so v tem času oporečniki na razpolago štiriindvajset ur na dan in imajo zagotovljeno prehrano in nastanitev ter prevoz na kraj obnovitvene rehabilitacije in nazaj.

ali v zgodnjem otroštvu. Čeprav ime cerebralna paraliza označuje le motnjo v gibanju in drži, ima lahko otrok tudi motnje vida, sluha in govora, epileptične napade, učne težave, nevrotične in vedenjske motnje in je lahko tudi umsko manj razvit. Posledice cerebralne paralize so različne, od komaj opaznih do zelo težkih, navadno pa se odražajo v počasnih, nespretnih ali sunkovitih gibih, otrplosti, slabotnosti, mišičnih krčih, mlahavosti in nehotenih gibih, značilnih vzorcih gibanja.

³⁵ Poškodbo glave lahko definiramo kot »poškodbo žive možganovine, ki jo izzove zunanja mehanska sila«. Tako ločimo poškodbo od okvare možganov, ki je posledica dogodkov znotraj organizma, kot na primer pretrganja žil (kap), rasti možganskega tumorja, vnetja, ki ga povzročijo virusi ali razvoja kakšne druge bolezni. Najpogostejši vzroki za poškodbo glave so prometne nesreče, poškodbe doma ali pri delu, športu in rekreaciji ter medčloveško nasilje. Posledica poškodbe je okvara možganovine, zaradi katere se poslabšajo telesne, duševne in čustvene sposobnosti poškodovanca. (Almanahu na pot, 2000)

³⁶ Ljubljana, Maribor, Celje, Kranj, Murska Sobota, Elerji, Slovenj Gradec.

- Organizacija mora predložiti tudi program usposabljanja in opravljanja nadomestne civilne službe;

Tako kot pogoji za nastanitev in prehrano, je v pogodbi med ministrstvom ter organizacijo določen tudi program usposabljanja in opravljanja civilne službe.

- Določiti mora tudi odgovorne osebe za vodenje in nadzor;

V organizaciji je določena odgovorna oseba za izvajanje nadomestne civilne službe, preko katere se rešuje vse kar je povezano z državljani, ki opravljajo civilno službo. Pristojnosti odgovorne osebe so zaradi boljšega nadzora nad oporečniki prenesene tudi na odgovorne osebe v posameznih centrih, ki organizirajo in nadzorujejo delo državljanov, na služenju v posameznem centru.

Naloge odgovornih oseb so naslednje:

- organiziranje, vodenje in nadzor dela državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno službo³⁷
- vodenje dnevne evidence del in nalog, dnevne prisotnosti in dovoljenih izhodov
- skrb za evidenco izplačanih prejemkov za osebne potrebe in drugih povračil
- predlaganje ustreznih disciplinskih postopkov in ukrepov v skladu z zakonom ter predpisi in akti, ki veljajo pri izvajalcu in njihovo ustrezno dokumentiranje
- takoj oziroma najkasneje naslednji dan po nastopu oziroma po prenehanju nadomestnega civilnega služenja, mora o tem pisno obvestiti upravni organ, pristojen za obrambne zadeve, ki ga je napotil, kakor tudi pristojno službo Ministrstva, pristojnega za upravo
- pristojnega inšpektorja pri ministrstvu, pristojnem za upravo mora obveščati o vseh hujših kršitvah discipline državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno služenje v Zvezi Sonček
- seznaniti se z veljavnimi predpisi s področja obrambe, vojaške dolžnosti in ugovora vesti vojaški dolžnosti
- na pisno sporočilo državljana, podati predlog za izredno odsotnost državljana
- po opravljeni civilni službi mora za vsakega državljana, ki mu je priznana pravica do ugovora vesti vojaški dolžnosti, poslati pisno oceno in stopnjo strokovne usposobljenosti za samostojno opravljanje dejavnosti, za katere se je usposabljal in

³⁷ To delo v največji meri opravijo vodje varstveno delovnih centrov, ki imajo neposredni stik z oporečniki

celotno dokumentacijo poslati upravnemu organu, pristojnemu za obrambne zadeve, ki vodi državljana v vojaški evidenci³⁸

V pogodbi o pogojih in obveznostih v zvezi z izvajanjem nadomestne civilne službe med ministrstvom ter organizacijo so podrobneje urejene tudi druge obveznosti in dolžnosti, ki bodo predstavljene v nadaljevanju.

4.2. Kratak povzetek postopka uveljavljanja ugovora vesti in napotitve državljana na nadomestno civilno služenje

V prvi fazi nabornik, ki želi uveljavljati ugovor vesti vojaški dolžnosti, ob pozivu pristojnega organa za nabor ali obveznosti v zvezi z naborom, vloži ugovor vesti pri izpostavi za obrambo v kraju, kjer ima nabornik stalno bivališče (Divjak, 2000: 31). Podrobnejše informacije o samem postopku lahko pridobi od referenta za nadomestno civilno služenje, na ministrstvu za notranje zadeve ali v organizaciji, v kateri ima možnost opravljati nadomestno civilno služenje. Ugovor vesti vojaški dolžnosti je uradni dokument, ki ga ne moremo enačiti s prošnjo ali zahtevkom, saj gre za uveljavljanje drugačne možnosti služenja domovini. Od tod tudi naziv dokumenta »ugovor vesti«. Osnovni elementi, ki jih mora posameznik navesti v ugovor vesti so:

- naslov pošiljatelja
- naslov prejemnika
- datum odposlanega dokumenta
- osebna predstavitev obveznika³⁹
- navedba, da obveznik želi opravljati nadomestno civilno služenje vojaškega roka
- razlogi ugovora vesti
- navedba ustanove, v kateri želi opravljati NCS
- podpis obveznika (Gorjup, 2001:28).

Po preteku največ šestih mesecev, je upravni organ, pristojen za notranje zadeve, dolžan obveznika poklicati v tem zakonsko določenem času na zagovor pred komisijo.

³⁸V odločbi Ministrstva za notranje zadeve, o priznanju statusa organizacije v kateri se izvaja nadomestna civilna služba državljanov, ki jim je priznan ugovor vesti vojaški dolžnosti, z dne 28. 10. 1999

³⁹ Osebni podatki o datumu in kraju rojstva, krajša avtobiografija, v kateri je predstavljeno obveznikovo šolanje, izobrazba, poklic, če ga že opravlja ter kratka predstavitev družine iz katere izhaja.

Zagovor se opravi pred petčlansko komisijo, ki jo sestavljajo: zdravnik, socialni delavec, psiholog ter predstavnik MNZ-ja ter MORS-a. V primeru, da ugovoru vesti ni odobreno, ima posameznik možnost pritožbe na drugostopenjsko komisijo, ki jo imenuje Vlada RS in šteje nekaj več članov. Če ni uspel prepričati niti drugostopenjske komisije, mu v naslednji fazi ostane še sodišče. Popolnoma drugačen primer so posamezniki, katerim prošnjo ugodijo na dom in jim ni potrebno dodatno zagovarjati svojih razlogov ugovora vesti (Navodila, Zveza Sonček:2000).

Po opravljenih zagovorih seznam vpoklicanih obveznikov dobi referent za nadomestno civilno služenje, ki običajno povabi kandidate na uvodni razgovor, s katerim pridobi pomembnejše podatke o obveznikih ter se seznaní z njihovimi sposobnostmi in željami. Odloči se tudi, na katero delovno mesto bo posameznega obveznika razporedil in ga o tem pravočasno seznaní ter o tem obvesti njihove bodoče mentorje.⁴⁰

Postopek v zvezi z napotitvijo državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno služenje v Zvezi Sonček, je naslednji:

- Državljan se je na opravljanje civilnega služenja vojaškega roka praviloma primoran zglasiti na sedežu organizacije v Ljubljani⁴¹
- V primeru, da se predhodno že opravi razporeditev za državljana, ki jo opravi odgovorna oseba z namestnikom oziroma vodjo VDC-ja⁴², se državljan lahko zglaší na opravljanje civilnega služenja vojaškega roka že prvi dan v določenem centru.
- V tem primeru mora namestnik državljana seznaniti z zakonom o obrambi, vojaški dolžnosti, s pravili organizacije, akti in kolektivno pogodbo ter predstaviti organizacijo in opraviti pogovor o njegovem delu v organizaciji za naslednjih sedem mesecev.
- O zglasitvi ali nezgласitvi državljana, na dan, ko mora nastopiti civilno služenje, je potrebno obvestiti odgovorno osebo.
- Državljan podpiše tudi izjavo, da je seznanjen s pravnimi akti organizacije v kateri bo opravljal civilno služenje vojaškega roka in z Zakonom o obrambi oziroma z zakoni, ki urejajo služenje vojaškega roka oziroma nadomestne civilne službe.
- Ob nastopu civilnega služenja državljan odda tudi zdravstveno kartico odgovorni osebi, ki jo mora v roku štiriindvajsetih ur dostaviti na Ministrstvo za obrambo v

⁴⁰ Po pogovorih naj bi organizacijo celo naprej obvestili o tem, da se jim zdi kateri malce manj primeren za določeno delo, vendar ga bodo kljub temu napotili na takšno delo.

⁴¹ na Rožanski 2.

⁴² varstveno delovnega centra

potrditev osnovnega zavarovanja. Državljeni niso posebej zdravstveno zavarovani. Vse račune, ki jih državljeni pridobijo v primerih, ko potrebujejo zdravila oziroma storitev iz naslova dodatnega zdravstvenega zavarovanja, refundira MORS. Podrobnejših pisnih navodil, kje lahko državljeni koristijo zdravstveno oskrbo ni, zato velja da je to lahko osebni zdravnik, ki si ga je izbral državljan, vendar mora imeti koncesijo za opravljanje te dejavnosti.

- Poleg omenjenega je organizacija dolžna vsakega državljana že prvi dan služenja obvestiti o postopkih v primeru bolniške ali druge odsotnosti in v primeru, da državljan kasneje ne ravna v skladu s temi navodili, kršitev zabeležiti v njegov spis (Navodila Zveza Sonček(za interno uporabo):2000).

4.3. Naloge in dolžnosti državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno služenje v organizaciji oziroma njihovo delo

Glede na zahtevo Ministrstva za obrambo, morajo biti državljeni med opravljanjem civilne službe v enakem položaju kot vojaki na služenju vojaškega roka.

Civilno služenje je enako dolgo vojaškemu roku, sedem mesecev, vendar v tem primeru minimalno 1453 ur⁴³. V seštevku torej znaša prisotnost v najmanjšem obsegu 192 – 216 ur mesečno, lahko tudi več. V povprečju je to 26 dni po 8 ur, kar pomeni 208 ur ter dva prosta vikenda⁴⁴. Državljan na civilnem služenju lahko koristi proste vikende po dogovoru, vendar ni vedno tako. Izvajalec se odloča o tem, v skladu s programom usposabljanja državljana in potrebami organizacije.

Delodajalec mora zagotoviti državljanu nastanitev in prehrano tudi čez vikend, v kolikor se državljan odloči, da ne bo izkoristil možnosti prostega vikenda. V primeru, da državljan izkoristi prosti vikend mu organizacija ni dolžna povrniti stroške prevoza domov in nazaj ali prehrane med vikendom.

Nagradnega dopusta ni, lahko pa izvajalec odobri izredni dopust, če to omogočajo programi usposabljanja in druge razmere v primerih:

- smrti v ožji družini do 3 dni, pri čemer se za ožjo družino štejejo starši, zakonec ter bratje in sestre;

⁴³ glej Pravila službe v Slovenski vojski – Ur.l. št. 49/96.

⁴⁴ Primer:

- Marec = 31 dni – 4 dni (dva prosta vikenda) = 27 delovnih dni, $27 * 8 = 216$ ur.
- Februar: $29 - 4 \rightarrow 25 * 8 = 200$ ur oz. $24 * 8 = 192$ ur.
- Junij: $30 - 4 \rightarrow 26 * 8 = 208$ ur.

- za nudenje prve pomoči družini do 3 dni, v primeru naravnih in drugih nesreč oziroma drugih utemeljenih razlogov;
- ob rojstvu otroka do 3 dni;
- zaradi obveznosti pri šolanju do 1 dan, na dan izpita ali kolokvija;

Število dni izredne odsotnosti določi organizacija, državljan pa je dolžan ob takšni odsotnosti predložiti ustrezno dokazilo (Navodila Zveza Sonček:2000).

V praksi je potek nekoliko preprostejši kot je napisano zgoraj, saj je tako kot v drugih organizacijah, tudi tu glavni dogovor med organizacijo oziroma odgovorno osebo ter oporečnikom⁴⁵.

Glede na to, da obstaja v organizaciji 40 urni delovnik, preostale ure državljan opravi pri prilagojenih prevozih kot voznik ali spremljevalec, kot negovalec v času obnovitvene rehabilitacije in v bivalnih skupnostih invalidov ter tudi kot spremljevalec pri prodajah sončkovih izdelkov ali kakor jih odredi odgovorna oseba oziroma namestnik odgovorne osebe, ki vodi in nadzoruje delo državljana, ki opravlja civilno službo. Delovnik se ne začneja za vsakega enako ob sedmi uri ter konča ob tretji uri, saj nekateri opravljajo tudi prilagojene prevoze in tako začnejo in končajo z delom uro do dve pred in po delovniku. Seveda pa je potrebno za pridobitev tega dela opraviti tudi določeno število ur vožnje s spremstvom izkušenega voznika⁴⁶. V primeru obnovitvene rehabilitacije je popolnoma drugačni delovnik, saj delo traja čez dan in včasih tudi preko noči⁴⁷. Število ur je nekoliko večje, vendar ni priznanih 24 ur dnevno, temveč pol manj, čeprav sam program obnovitvene traja dnevno dve do tri ure dlje.

Državljan, ki jim je bil priznan ugovor vesti vojaški dolžnosti in so napoteni na izvajanje nadomestne civilne službe v Zvezo Sonček, opravljajo naslednje naloge:

- nega in pomoč invalidom pri vsakodnevnih opravilih v delavnicah, kjer so invalidi zaposleni pod posebnimi pogoji, v bivalnih skupnostih invalidov, pri prilagojenih prevozih ter v času obnovitvene rehabilitacije;
- spremljanje otroka v osnovni šoli (pomoč pri pouku in negi invalidnega otroka, ki je vključen v redno osnovno šolo);
- pomoč pri opravljanju rednega dežurstva ob sobotah, nedeljah in praznikih;
- druga pomožna dela po potrebi, ki jih odredi odgovorna oseba.

⁴⁵ Oporečnik lahko razlog izostanka javi odgovorni osebi tudi po telefonu.

⁴⁶ V praksi ni vedno tako, ker zelo primanjkuje voznikov.

⁴⁷ V primeru dežurstev in posebni negi.

Izvajalec lahko razporedi državljana, ki mu je priznana pravica do ugovora vesti vojaški dolžnosti, med opravljanjem nadomestne civilne službe, na opravljanje drugih enako zahtevnih del pri izvajalcu in pod pogoji:

- če državljan ni primeren za izvajanje postavljenih zadolžitev;
- če je bistveno zmanjšan obseg dela;
- če bi na prejšnjem delovnem mestu lahko prišlo do zdravstvenih motenj ali težav državljana;
- če obnašanje državljana moti red in disciplino, kljub napotkom in opominom odgovorne osebe.

Odgovorna oseba mora vsako razporeditev ustrezno utemeljiti in jo dokumentirati v osebni spis državljana, ki je na opravljanju nadomestne civilne službe (Navodila Zveza Sonček:2000).⁴⁸

4.4. Naloge in dolžnosti organizacije do državljanov, ki opravljajo nadomestno civilno služenje ter do MNZ-ja oziroma MORS-a

Poleg že omenjenih nalog in pogojev, ki jih mora izpolnjevati organizacija v zvezi z oporečniki, je potrebno omeniti še nekatere izmed njih.

Zelo pomembno je po besedah odgovorne osebe dejstvo, da je delo državljana, ki opravlja nadomestno civilno služenje vojaškega roka potrebno usmerjati in nadzorovati, saj je v organizacijo napoten, da se usposablja in ne prevzema vseh odgovornosti⁴⁹. Poleg vsega jih seznanijo z možnostjo pritožb, če bi jih imeli, na naslov Republika Slovenija, Ministrstvo za notranje zadeve, Urad za upravne notranje zadeve, Sektor za državljanska stanja, Beethovnova 3, 1000 Ljubljana, s pripisom Inšpekcijska služba in navedbo imena g. Stanislav Rupnik. Podobno vsa nesoglasja rešuje tudi organizacija, ki ob vsakem nerešljivem problemu nemudoma kontaktira z g. Rupnikom.

⁴⁸ Odločba MNZ o priznanju statusa organizacije v kateri se izvaja civilno služenje vojaškega roka z dne 28.10.1999.

⁴⁹ Delo z invalidi je lahko poleg vsega tudi zelo zahtevno in odgovorno. Že sami prevozi invalidov zahtevajo veliko odgovornost s strani oporečnikov, kaj šele nega in spremstvo ljudem s posebnimi potrebami. Oporečnik je torej lahko voznik pri prilagojenih prevozih, mora pa imeti spremljevalca, ki lahko nastopa kot mentor in ga usmerja, poučuje in je neposredno odgovoren. Izkušnje so pokazale, da se lahko pripeti tudi najhujše, in sicer smrt uporabnika, za katerega je odgovoren državljan na civilnem služenju. Seveda ne po njegovi krivdi, pa si vendar lahko predstavljamo šok, ki ga tako doživiš. Česa takega si ne želi nihče, pa vendar lahko to doleti vsakega posameznika. Še posebno veliko odgovornosti imajo do uporabnikov v času obnovitvenih rehabilitacij, kjer se izvajajo številne športne aktivnosti, od veslanja, jahanja, plezanja, pa vse do plavanja, potapljanja ...

Med naloge organizacije Zveze Sonček spadajo tudi:

- vodenje osebne mape državljana ter mesečna evidenca ur
- povračila in obračun stroškov
- poročilo o usposobljenosti državljana po končanem služenju

Državljan, ki je pričel opravljati civilno službo v organizaciji, mora praviloma imeti vpisano v vojaški knjižici, v »rubriki« opombe, da mu je priznana pravica do ugovora vesti vojaški dolžnosti. Začetek civilnega služenja vpišejo na Izpostavi za obrambo, prav tako zaključek civilnega služenja. Organizacija v vojaško knjižico ne vpisuje ničesar, dolžna je le opozoriti oporečnika, da se mora zglasiti na pristojni Izpostavi za obrambo, najkasneje v roku desetih dni po prenehanju civilnega služenja. Po končanem nadomestnem civilnem služenju določenega oporečnika, mora organizacija oziroma namestniki odgovorne osebe napisati poročilo o usposobljenosti oporečnika.

Poleg poročila o usposobljenosti, namestniki odgovorne osebe pošljejo v Ljubljano tudi osebne mape državljana, od koder so poslane na Izpostavo za obrambo. Osebna mapa oziroma spis vsebuje vso dokumentacijo o bolniški odsotnosti, o izredni odsotnosti, o prostih vikendih, o drugih opažanjih, o nesporazumih z odgovornimi osebami, o morebitnih grajah v zvezi z malomarno opravljenim delom, o pohvalah za prizadevnost, o premestitvah in o morebitnih sankcijah. Kopijo arhiva obdržijo tudi na Zvezi Sonček v Ljubljani.

Poročilo o usposobljenosti mora biti predvsem kratko⁵⁰, jedrnato ter mora obvezno vsebovati naslednje podatke:

- ime in priimek
- stalni naslov
- čas opravljanja nadomestne civilne službe
- za katere naloge se je usposobil v organizaciji⁵¹

V takšni obliki se poročilo pošlje preko odgovorne osebe na Izpostavo ter v vednost MNZ-ju.

Po pogodbi med organizacijo ter ministrstvom, se državljanom na civilnem služenju povrne tudi stroške za⁵²:

- prehrano v višini 850 sit na dan,
- nastanitev 335 sit dnevno

⁵⁰ nekaj vrstic

⁵¹ Pod slednjo točko se zapiše – nega in pomoč invalidom

⁵² Podatki pridobljeni leta 2002.

- prevoz na delo (stroški ne smejo presežati zneska predvidenega za nastanitve, sicer jih plačuje izvajalec iz lastnih sredstev)
- stroški za čiščenje obleke 180 sit na dan (v primeru, da si obleko pere sam)
- žepnina 3,8% od osnove zajamčenega osebnega dohodka v RS, povečanega s koeficientom 2,87 (znaša nekaj pod 5000 sit mesečno)⁵³

Povračilo stroškov za prevoz na delo in iz dela pripada državljanu, če je njegovo stalno ali začasno bivališče oddaljeno od kraja zaposlitve najmanj 1,5 km. Pri izplačevanju je potrebno poudariti, da se državljanu izplačujejo zgoraj navedeni stroški in žepnina za vse dni v mesecu razen štirih dni, v primeru, da koristi dva prosta vikenda in v primeru bolniške odsotnosti.

Državljan, ki nima opravljenih potrebnih ur, kot jih določa obvezna mesečna prisotnost, ker je opravljal v določenem mesecu le delo v delavnicah, torej je bil prost tudi vse vikende, dobi izplačane stroške za prevoz, prehrano in drugo tudi za dva vikenda, kljub temu, da takrat ni delal. Zaradi tega morajo namestniki odgovornih oseb voditi točno število ur in primanjkljaj ur nadomestiti z vključitvijo državljana v preostale dejavnosti, ki jih izvaja Zveza (prevozi, obnovitvena rehabilitacija, spremstvo pri prevozih, bivalne skupnosti, prodaja in drugo).

Omenjeno mesečno evidenco ur ter dnevnik oziroma opis ur oporečnika, mora namestnik odgovorne osebe, najkasneje do tretjega v mesecu, poslati v Ljubljano. Dnevnik lahko piše tudi oporečnik sam, vendar ga mora pregledati in podpisati namestnik odgovorne osebe. Dnevnik, naj bi se pisal dnevno⁵⁴.

Da organizacija zagotavlja izvrševanje nadomestne civilne službe v skladu z ustreznim zakonom, odločbo in pogodbo ter da državljan, ki opravlja NCS, opravlja svoje obveznosti v skladu s predpisi, zakonom in internimi predpisi, se izvaja inšpekcijsko nadzorstvo ministrstva, pristojnega za upravo⁵⁵.

V primeru organizacije Zveza Sonček so takšen nadzor v osmih oziroma v devetih letih izvršili enkrat⁵⁶. Nadzor je potekal tako, da so preko telefona odgovorni osebi za

⁵³ Podatki za leto 2000.

⁵⁴ Primer: Dnevnik Janeza Novaka za mesec marec 2000

- 27.03.2000 – nega in pomoč invalidom v centru Sonček - 8h
- 28.03.2000 – spremstvo invalidov pri prevozih – 3h, pomoč pri delu invalidov v delavnicah – 5h
- 29.03.2000 – sobota – koristi prosti vikend
- 30.03.2000 – nedelja – koristi prosti vikend
- 31.03.2000 – obnovitvena rehabilitacija (negovalec) ...

skupaj 216 ur

podpis odgovorne osebe

⁵⁵ Organ v sklopu MNZ-ja.

⁵⁶ Nadzor je bil izvršen že pred leti.

nadomestno civilno služenje sporočili, da bodo še isti dan opravili inšpekcijski nadzor, ter kaj bodo preverjali⁵⁷. Po besedah odgovorne osebe, jih je takšen nadzor v takratnem času zelo presenetil, saj je bilo zanje vse še dokaj novo in si niso predstavljali, kako bo takšno preverjanje potekalo. Kljub temu so reagirali zelo hitro, zbrali in pripravili vso potrebno dokumentacijo, tako da je inšpekcijski pregled potekal brez problemov.

V Zvezi Sonček se zelo trudijo, da vse poteka tako kot je zapisano, saj si kot vmesni faktor, ne želijo nakopati ne pritožb s strani oporečnikov, ne nepravilnosti do pogodbene stranke⁵⁸.

4.5. Problemi s katerimi so se srečevali v Zvezi Sonček v preteklosti ter napovedi za prihodnost glede nadomestnega civilnega služenja

Velik problem, s katerim se srečujejo v Zvezi Sonček skozi vsa leta obstoja, je pomanjkanje predstavnikov moškega spola, saj se srečujejo s fizično precej napornim delom. Tudi med prostovoljci je vedno dovolj ženskih predstavnic in premalo moških. S tem, ko si je Zveza Sonček pridobila status organizacije, kjer lahko opravljajo nadomestno civilno služenje oporečniki, je pridobila pomembno število mladih fantov, za pomoč pri delu z invalidi. V prvih letih jih je bilo seveda manj, kasneje je število oporečnikov iz leta v leto naraščalo, tako jih je v letu dni lahko služilo že krepko čez dvajset. Oporečniki opravljajo svoje delo po različnih centrih v Sloveniji, tako da jih je v enem centru največ sedem, ponavadi pa dva do trije. Ta razlog v veliki meri tudi odtehta stroške, ki jih ima organizacija z njimi, saj so mnenja, da glede finančnih sredstev ne pridobijo nič oziroma nekatere stroške krije celo organizacija sama. V tem primeru gre torej predvsem za to, kako drugače pridobiti posameznike moškega spola kot prostovoljce za takšno delo. Seveda pa organizacijo veseli podatek, da se marsikateri oporečniki po civilnem služenju še vrnejo kot prostovoljci oziroma spremljevalci na obnovitvenih rehabilitacijah.

V tem primeru je bila predstavljena dobra stran, ki jo dobi organizacija s svojim statusom. V nasprotnem primeru se mi zdi potrebno omeniti tudi probleme z nekaterimi oporečniki. Ponavadi se problemi pojavijo zaradi prezahtevnega dela⁵⁹, ki ga morajo opravljati in se nad tem pritožujejo, zaradi nesoglasij med uporabniki in oporečniki,

⁵⁷ V tem primeru je šlo za napovedan inšpekcijski nadzor.

⁵⁸ Po izjavah nekaterih oporečnikov, naj bi bila zaradi tega organizacija manj funkcionalna oz. birokratsko "zakrnela".

⁵⁹ Pritožbe s strani oporečnikov.

zaradi nekaterih nesoglasij med vodstvom in oporečniki, zaradi nedela, neupoštevanja pravil znotraj organizacije... Bili so tudi primeri, ki so želeli menjati organizacijo, ker naj bi bilo takšno delo zanje pretežno ter primeri, ko je morala organizacija ukrepati zoper njih⁶⁰. Vsako leto se srečujejo s posamezniki, ki se nenehno pritožujejo, vendar menijo, da dokler se pritožujejo le posamezno in ne skupinsko, lahko stvari rešujejo s pogovori in premestitvijo na opravljanje drugačnega dela.

Zaposlenim v Zvezi Sonček pa je bilo zastavljeno tudi vprašanje, kako bodo ravnali po tem, ko bodo ukinili služenje vojaškega roka in s tem tudi nadomestno civilno služenje.

Konkretnega odgovora mi v organizaciji niso mogli dati, ker o tem še niso razmišljali, saj so bili mnenja, da imajo še dovolj časa, in da predlog za ukinitve naborniškega sistema ter vzporedno tudi nadomestnega civilnega služenja, sploh še ni bil sprejet⁶¹. Po kratkem razmisleku smo vendarle odprli zanimiv pogovor in skupaj ugotovili, da v primeru sprejetja predloga, ostane le še dobro leto, ter da je tako skrajni čas za razmislek. Po podatkih odgovorne osebe, si organizacija še ni začrtala nadaljnje poti ter niti še ni razmišlja o tem. Predvidevajo, da se bodo lahko naslonili na posameznike preko javnih del, vendar so imeli do sedaj pri tem nekaj slabih izkušenj, saj je šlo v večini primerov za starejše ljudi, ki niso bili sposobni opravljati fizično zahtevnega dela z invalidi. Seveda so bili v posameznih primerih tudi zelo zadovoljni. Kako bodo ravnali v prihodnosti, je le vprašanje časa, zavedajo pa se, da bodo izgubili pomemben del kadra, in sicer oporečnike na nadomestnem civilnem služenju.

Po mojem mnenju bi morala organizacija, podobno kot Slovenska vojska, razmisliti o obveščanju in vključevanju različnih družbenih skupin, predvsem osnovnošolcev ter srednješolcev⁶² za delo v organizaciji. Na ta način bi posameznike že vnaprej seznanjala z delom in možnostjo članstva v sami organizaciji.

⁶⁰ V teh primerih je šlo zgolj za zdravstvene probleme, ko oporečniki niso bili več sposobni opravljati svojega dela in so ponovno opravili zdravniški pregled. Pred tem so se posvetovali z g. Rupnikom.

⁶¹ Pogovor se je odvijal še pred sprejetjem predloga za ukinitve obvezniškega načina popolnjenja oboroženih sil.

⁶² Zveza Sonček predvsem na srednji zdravstveni šoli.

5. REZULTATI VPRAŠALNIKA MED OPOREČNIKI, KI SO OPRAVLJALI NADOMESTNO CIVILNO SLUŽBO V ORGANIZACIJI ZVEZA SONČEK

Za pridobitev dodatnih spoznanj, na področju ugovora vesti vojaški dolžnosti, sem oporečnikom, ki so civilno služili v Sončku – Zvezi društev za cerebralno paralizo oziroma tistim, ki trenutno še služijo, s pomočjo vprašalnika, ki sem ga poslala po pošti⁶³ vsem⁶⁴ oporečnikom, zastavila petindvajset vprašanj. Izbor organizacije se mi je zdel primeren iz več razlogov, od večjega števila oporečnikov, ki so že odslužili nadomestno civilno službo, do razpršenosti centrov Sonček po vsej Sloveniji in seveda vključenosti organizacije v sistem nadomestnega civilnega služenja od samega začetka javljanja organizacije na razpis oziroma leta 1993. V nekaterih primerih sem se posluževala razgovora, v veliki meri mi je bilo v pomoč tudi lastno sodelovanje z organizacijo, saj mi je bilo tako omogočeno opazovanje z udeležbo. Pri razgovoru mi je bil vprašalnik le okvirna usmeritev, s pogovori pa smo se velikokrat dotaknili določenih tem zelo široko⁶⁵ in podrobno. Takšno raziskovanje mi je omogočilo podrobneje spoznati razmišljanje oporečnikov, njihov odnos do organizacije ter tudi odnos do oboroženih sil in splošne podatke o posameznikih.

Dobljene rezultate sem statistično obdelala in jih podrobneje obravnavala po vsebini zastavljenih vprašanj.

Raziskava je potekala v letu 2002 (od februarja do junija), nekateri podatki pa so bili pridobljeni že pred leti oziroma v večini preteklega leta 2001. Slednje velja predvsem za razgovore, ki so potekali med mojimi udeležbami na obnovitvenih rehabilitacijah. Vprašalnik je bil odposlan več kot stotim oporečnikom⁶⁶, ki so v organizaciji nadomestno civilno služili pred leti oziroma v času raziskave.

Po letu 1993 se je število oporečnikov v organizaciji nenehno povečevalo (glej tabelo 5.3.). Tudi v letu 2002 se pričakuje ponovna rast med oporečniki.

⁶³ Navadni pošti ali elektronski pošti.

⁶⁴ Obstaja možnost, da je bil kateri izmed oporečnikov pomotoma izpuščen, saj ni tako preprosto zbrati vseh naslovov, kaj šele njihove privolitve k sodelovanju.

⁶⁵ Včasih tudi zelo osebnih.

⁶⁶ 130-im oporečnikom.

Tabela 5.3.: Število oporečnikov, ki so služili v Zvezi Sonček, po letih.

leto	št. oporečnikov
1993	1
1994	2
1995	2
1996	6
1997	8
1998	26
1999	19
2000	26
2001	28
2002	12
skupaj	130

Vir: Razgovor z odgovorno osebo v organizaciji Zveza Sonček, z ga. Ireno Grm.

Od skupno 130-ih vprašanih, se je na vprašalnik odzvalo dobrih 44 % (57) oporečnikov, od katerih jih je 40 % (52) odgovorilo na vprašalnik, petim (3,8 %) so sorodniki opravičili sodelovanje oziroma so spremenili naslov stalnega bivališča ter tako nisem uspela stopiti v stik z njimi.

Vprašalnik je zajel vse posameznike, ne glede na kraj oziroma center, kjer so opravljali nadomestno civilno službo, ne glede na njihovo starost oziroma leto služenja.

5.1. Splošni podatki o oporečnikih, ki so sodelovali pri raziskavi

V tem podpoglavju sem podrobneje analizirala sklop vprašanj, ki zajemajo splošne podatke o starosti, času služenja, izobrazbi, kraju bivanja oporečnikov.

Starost oporečnikov v času služenja, je pokazala pričakovano glede na njihovo izobrazbo⁶⁷. Gibala se je med dvajsetim in sedemindvajsetim letom, a je več kot polovica oporečnikov štelo šestindvajset oziroma sedemindvajset let v času služenja. Toliko jih je imelo tudi visoko (4) ali univerzitetno (25) izobrazbo⁶⁸, v enem primeru pa celo magisterij. Starost se je pokazala v odvisni korelaciji z izobrazbo, kar kaže tudi na to, da so večino oporečnikov razporedili na civilno služenje po zaključku študija ter pred osemindvajsetim rojstnim dnevom.

⁶⁷ glej prilogo A

⁶⁸ glej prilogo B

Zanimiv podatek je tudi ta, da je bilo največ oporečnikov (kar petindvajset) z univerzitetno izobrazbo, najmanj pa takih, ki so imeli le poklicno šolo, z izjemo podiplomskega študija.

V enem izmed vprašanj sem povprašala tudi po njihovi zaposlitvi. Od vseh 52-ih, je bilo 43 oporečnikov, ki je že imelo stalno zaposlitev⁶⁹, šest jih je še študiralo oz. so se nameravali zaposliti po opravljenem služenju. V treh primerih na to vprašanje niso želeli odgovoriti.

Med poklici je zaslediti več gospodarskih inženirjev strojništva, univerzitetno diplomiranih pravnikov, profesorjev na fakulteti in srednji šoli, elektrotehnikov, gostinskih tehnikov, slavista, arhitekta, zdravnika, frizerja, varnostnika, univerzitetno diplomirane organizatorje različnih smeri, živilskega tehnika, univerzitetno diplomiranega sociologa, univerzitetno diplomiranega ekonomista, poštarja, reševalca iz vode, diplomiranega inženirja metalurgije, prevajalca, inženirja lesarstva, prodajalca...

Splošen pregled nam poda tudi naslednja tabela 5.4., iz katere lahko razberemo, koliko oporečnikov⁷⁰ je služilo ter v katerih centrih Zveze Sonček so služili. Iz tabele 5.4. oziroma iz grafičnega prikaza je razvidno tudi ali oporečniki prihajajo iz podeželja oziroma mestnega okolja.

Tabela 5.4.: V katerem kraju ste opravljali nadomestno civilno služenje in od kod prihajate?

Centri Sonček	Kranj	Elerji	Murska Sobota	Maribor	Slovenj Gradec	Ljubljana	Celje	Skupaj
Mesto	12	5	3	3	4	10	3	41 (79%)
Podeželje	1	4	1	1	3	2	0	11 (21%)
skupaj	13	9	4	4	7	12	3	52

Čas raziskovanja: leto 2002

Čas raziskovanja: leto 2002

⁶⁹ Potrebno je upoštevati, da so nekateri oporečniki odslužili že pred leti.

⁷⁰ Ki so sodelovali pri raziskavi in odgovorili na vprašalnik.

Vzorec oporečnikov, ki so odgovorili na vprašalnik, je zajel vseh sedem centrov Zveze Sonček ter zaledje oporečnikov iz mestnega okolja (79 %) in manjši odstotek iz podeželja (21 %).

Z raziskavo sem pridobila tudi podatke o tem, kdaj so posamezniki opravljali nadomestno civilno službo v organizaciji⁷¹. Vzorec je zajel oporečnike, ki so služili od leta 1995 dalje, z izjemo leta 1996, 1994 in 1993⁷².

5.2. Odnos med oporečniki in komisijo za ugovor vesti

Kot izhodišče naslednjega podpoglavja bom poleg študije primera na Zvezi Sonček podala še nekatere ugotovitve pridobljene z raziskavo »Ugovor vesti in civilno služenje vojaškega roka v Sloveniji« iz leta 2001, ki smo jih pridobili v intervjujih z referenti za vojaške zadeve oziroma referenti za nabor, na desetih⁷³ izpostavah za obrambo.

Po pridobljenih podatkih, naj bi bilo zaledje oporečnikov predvsem v krogu študentske populacije ter iz mestnega okolja. Na vseh izpostavah so zaznali trend naraščanja števila oporečnikov (odstotek se je gibal različno od izpostave do izpostave, vendar ni presegal okvirja med šestimi in petindvajsetimi odstotki). Problemi, ki so jih izpostavili referenti so bili predvsem naslednji:

- pomanjkanje prostih mest v organizacijah, kjer je možno opraviti nadomestno civilno služenje
- nepopolna realizacija popolnitve
- vlaganje prošenj kadarkoli...

Rešitve pa so videli predvsem v:

- podaljšanju civilnega služenja
- poostritvi kriterijev
- nadzoru nad oporečniki

⁷¹ glej prilogo C

⁷² Takrat je opravljalo civilno službo še zelo malo oporečnikov, zato je bila večja verjetnost, da za ta leta ne dobim odgovorov. Glej tabelo 5.3.: Število oporečnikov, ki so služili v Sončku, po letih.

⁷³ Študijski kolegi so opravili intervjuje na izpostavah v Ajdovščini, Celju, Krškem, Ljubljani, Ptujju, Slovenski Bistrici, Slovenj Gradcu, Šentjurju ter Žalcu, jaz sem opravila intervju na izpostavi v Kranju.

Poznali so tudi nekatere neformalne vzroke oporečnikov. Po njihovem mnenju so posamezniki uveljavljali ugovor vesti, poleg formalnih vzrokov, ki so jih navedli v prošnje, predvsem zaradi naslednjih motivov:

- bližina doma
- nedokončane šolske obveznosti
- delo na črno
- družinski problemi
- negativne izkušnje prijateljev oziroma sorodnikov...

Ne daleč od teh ugotovitev, ki smo jih dobili z intervjuji za omenjeno raziskavo 2001, so bile tudi ugotovitve v raziskavi v Zvezi Sonček, ki sem jo opravila leta 2002.

Na vprašanje, kdaj so se odločili za civilno služenje⁷⁴, je 67 % oporečnikov odgovorilo pred vpoklicem (to znaša 27 % vseh, ki so opravili civilno služenje v Sončku⁷⁵). Šest posameznikov se je odločilo na naboru, trije ob vpoklicu ter trije že v času služenja vojaškega roka. Posebno slednji so še dodatno pritegnili mojo pozornost, saj so se prvotno odločili za služenje vojaškega roka, zato sem z dvema opravila tudi daljši razgovor. Nekateri so navedli, da so se za civilno služenje odločili že v osnovni ali srednji šoli oziroma da so že od nekdaj vedeli, da ne bodo služili vojaškega roka.

V tem okviru pa se pojavlja problem, na katerega so s prstom pokazali tudi referenti za vojaške zadeve na izpostavah, in sicer možnost odločitve za civilno služenje pred vpoklicem, ob vpoklicu oziroma kadarkoli. Zaradi tega velikokrat niso mogli zapolniti mest, ki so se na novo izpraznila v vojašnicah, saj ni bilo moč pravočasno obvestiti in najti zamenjave.

Večji razmislek pa bi bilo potrebno nameniti naslednjemu dejstvu, ki ga navaja komisija za ugovor vesti, in sicer da se nekateri obvezniki odpovedujejo pravici do civilnega služenja vojaškega roka, po tem, ko jim je bila že odobrena. Leta 2001 je bilo takšnih sprememb v prepričanjih kar štirideset, kar tudi ni zanemarljivo. Razlog za takšno početje gre iskati v prvi vrsti v predolgem čakanju na civilno služenje, ki naj bi bilo precej daljše kot čakanje na napotitev v vojsko. V drugi vrsti pa tudi v dejstvu, da se posameznik ne more zaposliti v Slovenski vojski, če je uveljavljal ugovor vesti (Praprotnik:2001:2). Kot bom prikazala v nadaljevanju raziskave, nekateri oporečniki

⁷⁴ glej tabelo v prilogi D

⁷⁵ Do prve polovice leta 2002, ko je bila opravljena tudi raziskava.

niso nasprotovali vojski ter tudi ne zaposlitvi v njej. Podobno kot so pretehtali ali civilno služenje ali ne, so pretehtali tudi najboljše možne časovne ali druge rešitve. Tako so spreminjali svoje poglede, se odločali za civilno služenje ob vpoklicu, mogoče razmišljali o bodoči zaposlitvi... Vsekakor so se odločali na način, kaj je to zame oziroma kaj se mi bolj splača. Seveda tukaj ne bi smeli valiti krivde na obveznike, ki so zgolj pretehtali obstoječe možnosti in se odločili za tiste, ki so jim bolj koristile v življenju. Ne trdim tudi, da bi morala nasprotna stran zadevo poostriti in jih zakonsko omejiti. Bolj zagovarjam miselnost, da se jim ponudi to kar iščejo, da se spustimo na njihov nivo odločanja in sprejmemo novo miselnost te spreminjajoče se družbe kot izziv. V nasprotnem primeru se je potrebno le vprašati, kaj bi dosegli, če bi stvari zaostri. Po mojem mnenju še večji odpor s strani javnosti⁷⁶.

5.2.1 Potek razgovora oporečnikov s člani komisije

Iz odgovorov na vprašanje, kako so potekali razgovori s komisijo, je bilo možno razbrati, kar nekaj očitkov na način njihovega dela. Očitki so bili predvsem nad nezainteresiranostjo članov komisije, nad prevelikim številom članov⁷⁷, v enem primeru jim je bila očitana zaspanost, predvsem pa zelo kratki zagovori, ki so trajali približno pet do deset minut⁷⁸. Presenečena sem bila, da so se nekateri oporečniki pritoževali ravno nad kratkimi razgovori, ki so jih opravili pred komisijo. Razlog bi lahko bil v tem, da so iskali potrditev za svojo odločitev, ki pa jo na tako hiter način s strani komisije ter brez večjih argumentov, niso dobili oziroma ravno nasprotno, dobili so občutek, da so le eden od mnogih, kar v družbi individualizma ni dovolj⁷⁹. Lahko bi šlo zgolj za kritiziranje vsega, kar je povezanega z vojsko. Med drugim so nekateri pisali o zavajajočih vprašanjih, ki so jih postavljali člani komisije. V enem primeru so hoteli prepričati fanta, ki je treniral borilne veščine, da to že samo po sebi pomeni nasilje, nekaterim pa so zastavili vprašanje, kaj bi storili, če bi skupina fantov začela nadlegovati njihovo dekle, in ali bi jo branili. Takšno vprašanje se jim je zdelo nesmiselno, ker bi jo vsakdo branil, a so morali odgovoriti, da bi zadevo reševali brez nasilja, s pomočjo policije, itd.

Poleg omenjenih očitkov, ne morem mimo dejstva, da je večina priznala komisiji tudi zelo korekten odnos ter prijaznost. V primeru, ko je bila prošnja vložena že v času

⁷⁶ Javnost je širok pojem, v tem primeru bi šlo predvsem za mlajše podobno misleče generacije.

⁷⁷ Leta 1995 naj bi komisija štela deset članov.

⁷⁸ Več, glej priloga E

⁷⁹ Četudi je odobritev prošnje tisto, kar so želeli.

služenja vojaškega roka, so člani komisije prosilcu, brez zastavljanja vprašanj, le obrazložili njegovo situacijo, mu priznali že odslužene mesece vojaškega roka in ga napotili na civilno služenje. Le v enem primeru je trajal razgovor s komisijo več kot pol ure, in v enem primeru razgovora ni bilo, ker je bilo prošnji odobreno kar na dom.

5.2.2 Formalni in neformalni razlogi oporečnikov za ugovor vesti

Posameznik, ki uveljavlja pravico do ugovora vesti vojaške dolžnosti, mora v prošnji navesti in utemeljiti razloge za ugovor vesti. Razlogi, ki jih navajajo in dejanski razlogi za ugovor vesti, so ključni pri izdelavi tega diplomskega dela, zato sem namenila temu poglavju več pozornosti.

Po besedah svetovalca na Ministrstvu za notranje zadeve, Staneta Rupnika, se med filozofske razloge, ki jih prosilci najpogosteje navajajo, uvršča:

- nenasilen odnos v reševanju raznih sporov in konfliktov
- zavračanje vojne kot nadaljevanje politike
- filozofija vegetarijancev – ne ubijaj
- svetovni nazori kot miroljuben način reševanja vseh dogodkov
- negativen oziroma odporniški odnos do orožja
- joga in meditacija kot popolno nenasilje⁸⁰(Divjak,2000:44)

Med religioznimi razlogi za priznavanje ugovora vesti vojaške dolžnosti so se največkrat pojavljali razni izreki iz Svetega pisma oziroma cerkvenih knjig kot so:

- peta božja zapoved – ne ubijaj
- ljubi svojega bližnjega bolj kot sebe
- ne škoduj drugemu oziroma ne želi drugemu hudega (Divjak,2000:49)

Kot humanitarne razloge so prosilci največkrat navajali:

- aktivno članstvo pri organizacijah kot so Rdeči križ, Karitas
- brezplačno poučevanje revnih in na sploh otrok
- pomoči otrokom, bolnim in invalidom
- brezplačno delo na kmetijah (Divjak,2000:47-48)

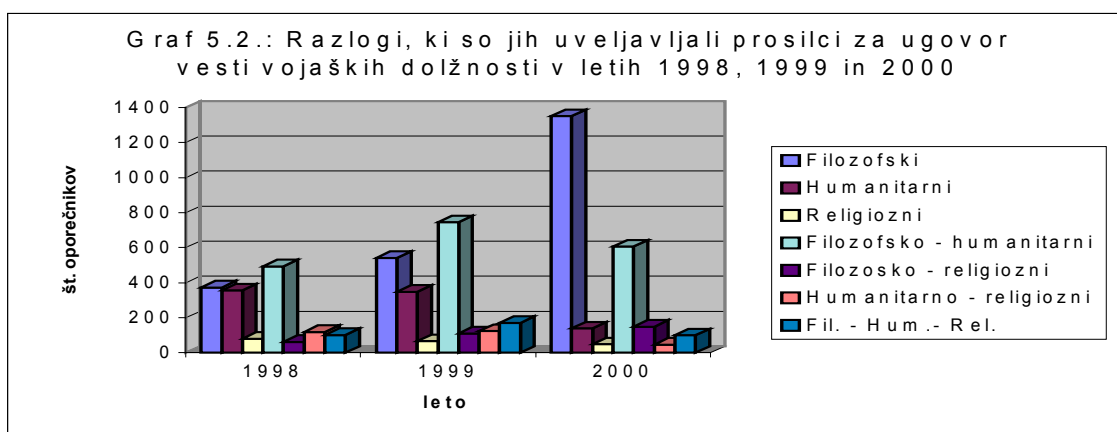
⁸⁰ Divjak 2000, po ustnem razgovoru s Stanetom Rupnikom, svetovalcem ministra na MNZ.

Odstotke vseh prosilcev za ugovor vesti, ki so v svojih prošnjah navedli omenjene motive, sem po statističnem letopisu MNZ-ja predstavila v naslednji tabeli 5.5. ter grafičnem prikazu 5.2.

Tabela 5.5.: Razlogi, ki so jih uveljavljali prosilci za ugovor vesti vojaški dolžnosti v letih 1998, 1999 in 2000

Razlogi	1998	1999	2000
Filozofski	373 (23,5%)	542 (25,7%)	1 351 (55,3%)
Humanitarni	356 (22,4%)	349 (16,6%)	139 (5,7%)
Religiozni	80 (5,0%)	67 (3,2%)	49 (2,0%)
Filozofsko-humanitarni	494 (31,1%)	745 (35,4%)	607 (25%)
Filozofsko-religiozni	63 (4,0%)	110 (5,2%)	150 (6%)
Humanitarno-religiozni	120 (7,6%)	124 (5,9%)	48 (1,9%)
Filozofsko-humanitarni-religiozni	101 (6,4%)	171 (8,1%)	100 (4,1%)
Skupaj	1 587	2 108	2 444

Vir: Statistični letopis MNZ in policije 2001: 2001:97.

Čas raziskovanja: leto 2002

Po podatkih MNZ-ja so bili v letu 1998 najpogostejši razlogi za ugovor vesti filozofsko-humanitarni, in sicer kar v 494 (31,1 %) primerih, sledili so jim filozofski (23,5 %), humanitarni (22,4 %), humanitarno-religiozni (7,6%), kombinacija vseh treh (6,4 %), religiozni (5 %) ter filozofsko-religiozni (4 %).

V letu 1999 je prišlo do manjših, a ne bistvenih sprememb. Še vedno je bilo vloženih največ prošenj, utemeljenih na filozofsko-humanitarnih motivih (35,4 %), sledili so filozofski (25,7 %), humanitarni (16,6 %) motivi, kombinacija vseh treh (8,1 %), humanitarno-religiozni (5,9 %), filozofsko-religiozni (5,2 %) ter kot zadnji religiozni (3,2 %). (Statistični letopis MNZ 2000: 206).

V letu 2000 so prevladovali filozofski razlogi (55,3 %), sledili so jim filozofsko-humanitarni (25 %), filozofsko-religiozni (6 %), katerih odstotek se je v primerjavi s

prejšnjimi leti rahlo povzdignil, humanitarni (5,7 %) razlogi so bili tik za filozofsko-religioznimi, nato so sledili še kombinacija vseh treh (4,1 %), religiozni in humanitarno-religiozni (skupaj 4 %) (Statistični letopis MNZ in policije 2001:97).

Natančnejših podatkov za leti 1996 in 1997 nisem uspela dobiti, od leta 1991 – 1995 pa je komisija za ugovor vesti prejela 970 vlog državljanov, ki so uveljavili pravico do ugovora vesti. V teh letih je največ, kar 85 % nabornikov navedlo humanitarne razloge za priznanje ugovora vesti. V treh odstotkih so navedli religiozne motive zavračanja služenja vojaškega roka, vsi ostali pa filozofske razloge (12 %) (Slatnar: 1996: 43 – 44).

Pred letom 1991, z Jugoslovansko ustavo iz leta 1974, ni bilo priznane svobode vesti in oporečništva, še manj pa je bilo v uradni politiki zaslediti razmišljanja o alternativni obliki služenja vojaškega roka. Drugačnost in drugačni so bili deležni sodnega preganjanja, zaporov in ponavljajočih se kazni⁸¹. Služenju vojaškega roka in služenju rezervni sestavi oboroženih sil, se je bilo moč izogniti le v primeru, da je bil obveznik spoznan za nesposobnega. V večini primerov na osnovi telesno-fizičnih pomanjkljivosti ter peščici takih, ki so se sklicevali na duševne motnje, ki so bile precej težje dokazljive⁸² (Slatnar:1996: 31-32).

Prizadevanja za uzakonitev določil mednarodnih pravnih aktov v zvezi s človekovimi pravicami so v Sloveniji potekala že nekaj let pred osamosvojitvijo. Mladinske mirovne skupine so pričele javnost opozarjati na problem oporečništva že leta 1985. V istem letu je pobudo prevzela tedanja ZSMS. Leta 1988 se je na pobudo za alternativno izpolnjevanje vojaške dolžnosti odzvalo Predsedstvo Socialistične Republike Slovenije in jo začelo predstavljati tudi v zveznih organih. Kljub pritiskom je Predsedstvo SRS pripravilo predlog za dopolnitev Zakona o vojaški obveznosti in v letu 1989 so bili sprejeti amandmaji k omenjenemu zakonu, ki so oporečnikom iz verskih razlogov omogočali služenje vojaškega roka brez orožja, v vojašnicah, in sicer dvakrat toliko časa kot vojaki. (Slatnar: 1996:34-35).

Iz dobljenih podatkov je razvidno, da so vse od leta 1991 dalje⁸³ prevladovali humanitarno-filozofski razlogi in so jim religiozni, odstotkovno gledano, sledili daleč zadaj. Tako je v letu 1998 iz filozofskih in humanitarnih ter filozofsko-humanitarnih razlogov uveljavljalo ugovor vesti več kot 77 % prosilcev, leta 1999 je bil odstotek približno enak (78 %), leta 2000 pa je odstotek zrasel za dobrih osem odstotkov na 86 %.

⁸¹ Ko so odslužili kazen, so jih ponovno vpoklicali in ponovno obsodili.

⁸² Na takšen način so se skušali vojaškemu roku izogniti predvsem oporečniki, ki so zaradi verskih, moralnih, filozofskih in drugih osebnih razlogov, odklanjali nošenje orožja.

⁸³ Precejšnje število prošenj so vložili vojaški obvezniki, ki so že odslužili vojaški rok.

Tik pred osamosvojitvijo Slovenije je bila pravica do ugovora vesti priznana le tistim oporečnikom, ki so navajali verske razloga, pred letom 1989 pa so predstavljali oporečnike izključno nesposobni za vojsko, zaradi telesno-fizičnih pomanjkljivosti in duševno motene osebe, tako da ni bilo moč govoriti o verskih, filozofskih ali celo humanitarnih razlogih.

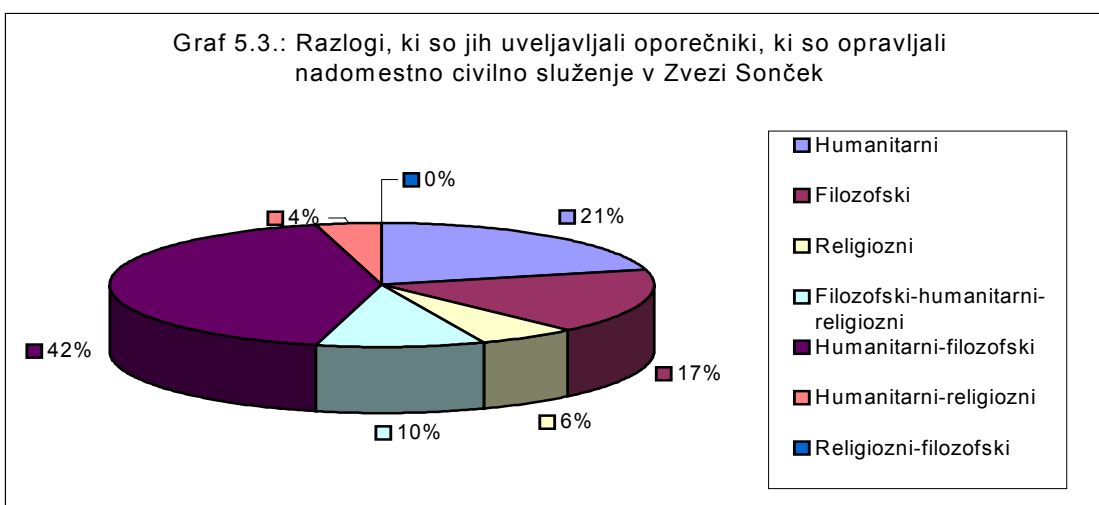
Slovenija je z osamosvojitvijo naredila velik preskok, kar se tiče ugovora vesti in omogočila oprostitev vojaške službe vsem oporečnikom, ki so uveljavljali ugovor vesti iz verskih, filozofski ali humanitarnih razlogov ter omogočila nadomestno civilno služenje pod civilnim nadzorom. V pogledu državne politike do oporečnika bi lahko Slovenijo po Moskосу in Chambersu uvrstili v krog držav na prehodu v postmoderno zahodno družbo.

Tudi v organizaciji Zveza Sonček so dobljeni podatki pokazali na sekularizacijo ugovora vesti vojaške dolžnosti, v kolikor v naši državi in njenem zgodovinskem razvoju sploh lahko govorimo o sekularizaciji ugovora vesti.

Tabela 5.6.: Razlogi, ki so jih uveljavljali oporečniki, ki so opravljali nadomestno civilno služenje v Zvezi Sonček

Razlogi	Št. oporečnikov	%
Humanitarni	11	21
Filozofski	9	17
Religiozni	3	6
Filozofski-humanitarni-religiozni	5	10
Humanitarni-filozofski	22	42
Humanitarni-religiozni	2	4
Religiozni-filozofski	0	0
skupaj	52	100

Čas raziskave: leto 2002 – vprašalnik

Čas raziskave: leto 2002

Iz Tabele 5.6. oziroma Grafa 5.3. lahko razberemo, da so oporečniki v Zvezi Sonček, v kar 42-ih % navajali kombinacijo filozofsko-humanitarnih razlogov, sledili so jim humanitarni (21 %) in nato filozofski (17 %) ter kombinacija vseh treh (10 %). V šestih odstotkih so navedli religiozne motive in le v štirih humanitarno-religiozne.

V 67-ih % so navedli humanitarne, humanitarno-filozofske ter humanitarno-religiozne razloge. Razlog, da so humanitarni motivi močno v ospredju, gre iskati predvsem v tem, da gre za humanitarno organizacijo in da so bili s takim namenom oporečniki tudi razporejeni na civilno služenje v organizacijo Zveze Sonček.

Vsekakor pa so ugotovitve pripeljale do novih spoznanj o prepričanju posameznikov, o njihovih vrednotah, ki se kažejo tudi skozi uveljavljanje ugovora vesti iz različnih motivov.

V nadaljevanju bom okvirno predstavila, kateri osebni razlogi za ugovor vesti se skrivajo v formalnih razlogih, ki so jih navedli oporečniki v prošnjah. Osebni razlogi, so po razgovorih z oporečniki lahko velikokrat odločilni razlog za civilno služenje.

Na vprašanje, kateri so vaši osebni razlogi za ugovor vesti, nekateri niso želeli odgovoriti oziroma niso povsem zaupali anonimnosti vprašalnika.

Skoraj tretjina oporečnikov, ki so služili v Zvezi Sonček je odgovorila naslednje:

- da gre za izgubo časa
- kot oporečnik imaš več prostega časa, svobode in zasebnosti
- da so proti nasilju ter proti nošenju orožja
- da tako opravijo koristnejše delo (zase in za organizacijo)

Približno desetina jih je bilo mnenja:

- da je vojska nepotrebna
- da so odnosi v SV slabi, predvsem do nabornikov⁸⁴
- da so izbrali le boljšo možnost
- da so prestari za vojsko

Posamezniki so navedli tudi naslednje razloge:

- nesreča iz mladosti
- poškodbe
- pacifist

⁸⁴ Takšno mnenje so si ustvarili predvsem po pripovedovanju kolegov, ki so že odslužili vojaški rok. Po poročanju medijev o nesrečah... Razlog za ugovor vesti v času služenja je bil podan zaradi slabih odnosov nadrejeni, podrejeni v častni četi ter drog, alkohola, nediscipline... v vojašnici Ilirska Bistrica.

5.3 Pridobitev informacij o civilnem služenju

Po besedah dr. Ljubice Jelušič se fantje danes, za služenje vojaškega roka, socializirajo preko vrstnikov in družin, deloma medijev. Še več, uradniki, ki desetletja delajo na upravah za obrambo, zmotno menijo, da je informiranje, ali tudi propagiranje vojske nekdo opravil pred njimi, tako kot je bilo v nekdanjem sistemu (Ulčar: 2001:6).

V največji meri naj bi k informiranosti vprašanih oporečnikov pripomogli kolegi, ki so že služili civilno ali v vojski, na drugem mestu naj bi šla zahvala medijem, televiziji, časopisom ter tudi internetu. Trije so se prvič seznanili z možnostjo civilnega služenja na naboru, drugi preko oglaševanja na šoli, skozi študij, preko sorodnikov, organizacije same ter v času služenja vojaškega roka, kjer so med sovojaki veliko razpravljali o tej možnosti.

»Zakaj torej kriviti mlade za to, da izbirajo tiste možnosti, ki so jim trenutno všeč, ko pa jim drugih možnosti ne znamo prikazati!«(Škrjanc:2001:9). V tem primeru se osebno strinjam, da imajo mladi premalo informacij o služenju vojaškega roka, pravzaprav ne poznam primera, ko bi jim služenje vojaškega roka bližje predstavili že v času srednje šole, jih vabili na informativne dneve ...

5.4 Odzivi oporečnikov na podaljšanje nadomestnega civilnega služenja

V letu 1999 (7.julija) je bil na seji odbora za obrambo sprejet predlog, da se predlaga Vladi, podaljšanje civilnega služenja vojaškega roka in poostreitev kontrole nad služenjem. Omenjeni predlog je s strani medijev požel veliko kritik in razprav v dnevnem časopisju. Nekateri so očitali ministrstvu za obrambo, da ni šlo zgolj za pomanjkanje nabornikov, temveč bolj verjetno za problem financiranja oporečnikov. Po besedah Dr. Grega Tomca, ne bi šlo za kaznovanje, temveč za odpravo pravice do drugačne moralne države. V primeru pomanjkanja nabornikov je predlagal tudi obvezno služenje za dekleta (Štamcar in Cerar:1999:16-19).

Podobno rešitev za zmanjšanje števila oporečnikov so zagovarjali tudi referenti na izpostavah v času raziskave »Ugovor vesti in civilno služenje vojaškega roka v Sloveniji« leta 2001. Vsem je bila to najbolj primerna in hitra rešitev. Na koncu je vendarle prevladalo mnenje, da bi s tem Slovenska vojska več izgubila, kot pridobila.

Po besedah dr. Igorja Kotnika, naj bi bilo podaljšanje civilnega služenja kontraproduktivno. Boljša bi bila izbira pozitivnih sankcij, tako bi bilo tistim, ki se

odločijo za vojaško služenje potrebno ponuditi več ugodnosti pri delovni dobi, štipendijah, stanovanjski problematiki, vozniškem izpitu...(Revija Obramba: 2.8.1999: 18).

Kako bi se odločili oporečniki v Zvezi Sonček, če bi se civilno služenje podaljšalo, lahko vidimo v spodnji tabeli.

Tabela 5.7.: Ali bi spremenili svoje mnenje glede ugovora vesti, če bi bilo služenje civilnega roka v Sloveniji daljše od dolžine služenja vojaškega roka?

Dolžina služenja civilnega roka	Bi spremenil	Ne bi spremenil	Se ne morem odločiti	Skupaj
14 mesecev	14 (27%)	31 (60%)	7 (13%)	52 (100%)
10 mesecev	7 (13%)	41 (79%)	4 (8%)	52 (100%)
9 mesecev	5 (9,5%)	44 (84,5%)	3 (6%)	52 (100%)

Čas raziskave: leto 2002.

Iz tabele 5.7. je razvidno, če bi služenje civilnega roka podaljšali le za dva meseca bi približno deset odstotkov vprašanih spremenilo svoje mnenje glede ugovora vesti, saj jim čas zelo veliko pomeni. Odstotek bi se še povečal, če bi služenje podaljšali za tri mesece, še večji pa bi bil, če bi se podaljšalo na 14 mesecev. Poleg odgovorov so oporečniki podajali še nekatera mnenja, in sicer:

- če bi podaljšali služenje, bi morali šteti delovno dobo, poleg tega pa bi predlagal, da bi tako lahko služile tudi ženske
- če bi bil mlajši ne bi spreminjal mnenja, sedaj pa mi čas pomeni veliko več
- če bi prišlo do tega bi si preprosto našel drugo pot in se v celoti izognil služenju kot je bila praksa številnih vrstnikov⁸⁵
- v takšnem primeru bi služil v vojski, vendar brez orožja
- uporaba prisilne diskriminacije bi bila le poskus obupane organizacije (vojske), ki jo je povozil čas, zato bi vztrajal tudi 14 mesecev
- bi spremenil mnenje, v primeru, da bi se vojaški rok skrajšal na štiri mesece

⁸⁵ Menim, da bi se v nekaj letih, v primeru podaljšanja civilnega služenja, ta način izogitve vojaški dolžnosti še povečal. Že sedaj je odstotek zdravstveno nesposobnih za služenje vojaškega roka velik, v tem primeru bi se verjetno še povečal. Pojavil bi se nov problem nadzora nad zdravniškim delom oziroma nižanja zdravstvenih kriterijev. Po pogovorih s tistimi, ki so se na ta način izognili služenju, bi lahko že danes razmislili o tem, kdo nadzira nadzorno komisijo, kdo zdravnike...Večino primerov, ki jih osebno poznam so se z zdravnikovo pomočjo ali pomočjo drugih članov naborne komisije izognili služenju vojaškega roka.

5.5 Odnos oporečnikov do organizacije Zveza Sonček (Zveze društev za cerebralno paralizo – ZDCP)

5.5.1 Izbor in seznanjenost oporečnikov z organizacijo Zveza Sonček ter njenim delom

Petintrideset odstotkov oporečnikov je bila že vnaprej seznanjena z delom v organizaciji. Nekateri so z organizacijo sodelovali že pred nastopom civilnega služenja, drugi so se seznanili preko vrstnikov⁸⁶.

Kar dvanajst oporečnikov je opravilo služenje v organizaciji Zveza Sonček na lastno željo, saj so si organizacijo izbrali sami⁸⁷. Nekaj primerov je bilo takih, ki jim izbira ni bila odobrena, saj so v prošnjo navedli druge organizacije. Nekateri pa z napotitvijo niso bili zadovoljni, vendar so kljub temu vztrajali.

Kako dobra je bila seznanitev oporečnikov z delom v organizaciji, govori velik odstotek (94 %) v prid organizaciji, le trije so bili nad seznanitvijo razočarani.

5.5.2 Program nadomestnega civilnega služenja v organizaciji Zveza Sonček

Program civilnega služenja kot so ga opisovali oporečniki, sem zajela v naslednje podpoglavje. Odgovarjali so na vprašanja o obsegu delovnih ur, oskrbi s hrano, obleko, prevozom, prisotnosti na obnovitvenih rehabilitacijah, kjer sem več let tudi osebno spremljala delo oporečnikov, vrsti opravljanega dela ter o pisanju poročil.

5.5.2.1 Obseg delovnih ur (dnevno, mesečno)

Obseg delovnih ur, naj bi bil v posameznih primerih od 7 do 24 ur na dan oziroma od 160 do 340 ur mesečno. V večini so delali povprečno osem ur dnevno oziroma 160 do 210 ur na mesec. Pomanjkanje ur so dopolnili predvsem na obnovitvenih rehabilitacijah⁸⁸, ki so se odvijale v poletnem času ali bivalnih skupnostih, kjer so bili na voljo 24 ur na dan.

Bilo je nekaj izjem, ki so po danih podatkih v letih 1997 in 1999 opravili manjše število ur, katerih naj ne bi dopolnili. Primer je oporečnik, ki je napisal, da je delal osem ur na dan ter pet dni v tednu in se ni udeležil niti ene obnovitvene rehabilitacije ali kako

⁸⁶ glej prilogo G

⁸⁷ Med njimi je bil primer, ki je bil že zaposlen v organizaciji Sonček in mu je bilo tako omogočeno opravljati delo brez prekinitve, le da je v roku sedmih mesecev prejemal manjša denarna sredstva.

⁸⁸ glej prilogo L (program obnovitvene rehabilitacije)

drugače dopolnil ure ali primer iz leta 1997, ki je zapisal, da je opravil 160 ur na mesec, torej dobrih 1120 ur celotnega služenja.

5.5.2.2 Oskrba z obleko, hrano, prevozom do doma

Skoraj vsi so odgovorili, da so dobili nadomestila. Nekateri le za hrano in obleko, saj je prevoz zagotovila organizacija. Na obnovitvenih rehabilitacijah so se jim stroški za hrano ter prevoz odšteli. Le v enem primeru je posameznik izrazil, da je bilo slabo poskrbljeno za nadomestila. Zneski so bili različno veliki, vendar so pisali o 15 000 tolarjih in več. Nekateri so zaradi vožnje dobivali kar precejšna denarna nadomestila. V primerjavi z vojaki na služenju vojaškega roka, so bila denarna nadomestila nekajkrat večja.

5.5.2.3 Udeležba na obnovitveni rehabilitaciji

Tabela 5.8.: Udeležba na obnovitveni rehabilitaciji

Število udeležb na obnovitveni rehabilitaciji	Št. oporečnikov	%
Nikdar	20	39
Enkrat	11	21
Dvakrat ali več	21	40
Skupaj	52	100

Čas raziskave: leto 2002

Kar šestdeset odstotkov oporečnikov se je udeležilo obnovitvene rehabilitacije, 40 % je sodelovalo na obnovitvenih rehabilitacijah dvakrat ali več, 21 % pa vsaj enkrat. To pomeni, da so v večini primerov, dopolnili manjkajoče ure na takšen način.

5.5.2.4 Vrsta dela, ki so ga opravljali v organizaciji

Delo voznika je opravljalo kar 40 oporečnikov, ki pa so poleg tega opravljali tudi delo v varstveno delovnem centru. Zaradi velike potrebe po voznikih, ki transportirajo uporabnike od doma do centra ter nazaj, se nekateri niso udeležili obnovitvenih rehabilitacij. Posamezniki so opravljali le delo v varstveno delovnem centru, drugi pa so preživeli večji del svojega služenja na obnovitvenih rehabilitacijah kot spremljevalci. Pod

drugo so naštevati še dela, kot so pomoč pri gradnji, prodaji, nakupovanju, kuhanju, delu na polju, administraciji ...

5.5.2.5 Pisanje poročil

Kar šestdeset odstotkov oporečnikov ni bilo seznanjenih s pisanjem poročil, približno 20 odstotkov jih je pisalo dnevna, ostali pa tedenska oziroma mesečna poročila. V poročila so navajali predvsem število opravljenih ur, nekaj besed so namenili opravljenemu delu v organizaciji. Po podatkih s pisanjem poročil niso bili seznanjeni tisti, ki so služili pred letom 2000 ter tisti, ki so pred kratkim nastopili služenje. Izjemi sta le center Kranj ter Maribor, kjer nihče ni vedel za poročila oziroma so predvidevali, da jih verjetno piše vodja centra.

5.5.3 Sodelovanje in konflikti oporečnikov z organizacijo Zveza Sonček v času nadomestne civilne službe in izpolnitev njihovih pričakovanj

5.5.3.1 Sodelovanje z organizacijo Zveza Sonček

Dobra polovica vprašanih je bilo mnenja, da bi bili še pripravljene sodelovati, medtem ko jih je kar 25 odstotkov še sodelovalo po končanem služenju⁸⁹. Med tistimi, ki bi še sodelovali, je večina odgovorila, da bi bilo odvisno od časa, situacije, družine, dela. Med njimi so nekateri celo izrazili željo opravljati delo v organizaciji Zveza Sonček kot svoj poklic ali pomagati drugače in sicer na svojem področju.

Tisti, ki niso bili pripravljene ponovno sodelovati z organizacijo, so podali mnenja, da je potrebno urediti tudi druge stvari v življenju in da nimajo več časa za prostovoljno delo. Nekateri so bili mnenja, da so zaposleni v organizaciji tam zaradi osebnih povezav z ljudmi s cerebralno paralizo in ne zaradi humanitarnih ali višjih vzgibov. Nekdo je podal tudi predlog, da bi se lahko s humanitarnim delom ukvarjala populacija relativno zdravih upokojencev⁹⁰.

⁸⁹ glej prilogo H

⁹⁰ Predvsem tisti, ki so se predčasno upokojili.

5.5.3.2 Konflikti z organizacijo Zveza Sonček

Med večino, ki problemov ni zaznala, je bilo tudi nekaj oporečnikov, ki so navedli nekaj le teh:

- problemi organizacijske in tehnične narave
- očitanje organizaciji, da se pretirano žene za zaslužkom
- preveliko število zaposlenih, uporabnikov in oporečnikov
- problemi z nekaterimi nadrejenimi
- predlog za zamenjavo vodilne osebe v centru
- nenehno ukazovanje
- problemi z nekaterimi uporabniki ter njihovo izkoriščanje
- problemi pri nudenju pomoči pri negi
- preobremenjenost in premalo svobode
- problem avtoritete

Poudarili pa so tudi, da so se bili vodilni vedno pripravljene pogovoriti, če so do njih pristopili s kakšnim problemom.

5.5.3.3 Izpolnitev pričakovanj v organizaciji Zveza Sonček

V triindevetdesetih odstotkih so vprašani odgovorili v prid organizacije Sonček, saj naj bi le ta popolnoma izpolnila njihova pričakovanja, nekje naj bi jih celo preseгла. Služenje je bilo po njihovih besedah dobra in nepozabna življenjska izkušnja. Le v dveh primerih organizacija Sonček ni izpolnila pričakovanj, v enem primeru pa ni bilo odgovora.

Tako so v večini odgovarjali, da je organizacija, kljub omenjenim prepirom, psihično zahtevnim delom izpolnila pričakovanja, saj so si pridobili številne prijatelje, spoznali veliko zanimivih ljudi, naučili in poizkusili veliko novega...

V tem primeru bi omenila verjetnost, da so se od vseh, ki jim je bil poslan vprašalnik, odzvali predvsem tisti, ki so bili z organizacijo in sodelovanjem z Zvezo Sonček zadovoljni in nekaj manj takih, ki so imeli težave v času nadomestnega civilnega služenja.

5.6 Odnos oporečnikov do oboroženih sil

5.6.1 Mnenje oporečnikov o oboroženih silah oziroma vojski

Na vprašanje kakšno mnenje imajo o oboroženih silah oziroma vojski, so oporečniki odgovarjali odprto in sicer je bilo največkrat zaslediti naslednje odgovore:

- Slovenija vojaško ni ogrožena

Kar triindvajset odstotkov oporečnikov je zapisalo, da Slovenija ni vojaško ogrožena. Do podobnega zaznavanja ogroženosti so prišli tudi v raziskavi »Mnenje vojakov o služenju vojaškega roka 1998«⁹¹, kjer so anketiranci t.i. vojaške vire ogrožanja sicer zaznavali, vendar jim niso pripisovali tolikšnega pomena kot družbeno gospodarskim virom ogrožanja. V raziskavi so prišli do ugotovitev, da v sodobni družbi vedno bolj postajajo pomembne t.i. hedonistične vrednote⁹². Na eni strani naj bi bile to sebičnost, veselje do življenja in neodvisnost, na drugi strani pa naj bi šlo za vzporedne vrednote, kot so uspeh, profesionalnost in učinkovitost. Vse manjši pomen naj bi predpisovali vrednotam, kot je odgovornost do skupnosti in splošnim vrednotam. To pa naj bi pomenilo tudi nizko stopnjo motivacije za angažiranje za obrambo države. (Vrečar:2000:43-45, po Grizold:1998:109).

Enak odstotek oporečnikov je bilo mnenja, da:

- oborožene sile niso potrebne

in enak odstotek, da je:

- vojska sicer potrebna, vendar se lahko služi tudi na drugačen način.

Šest oporečnikov je bilo mnenja da:

- SV v primeru agresije ne bi bila sposobna nuditi resnejše obrambe države⁹³

To so povezovali predvsem s slabo opremljenostjo Slovenske vojske v primerjavi z drugimi državami in sodobnim visokim tehnološkim bojiščem.

V treh primerih so oporečniki enostavno odgovorili, da imajo:

- negativno mnenje o vojski

in niso podajali podrobnejše razlage.

Drugi argumenti oziroma mnenja oporečnikov o oboroženih silah so bila:

⁹¹ Generalštab SV(GŠSV), Obramboslovni raziskovalni center (ORC), Inštitut za družbene vede/Fakultete za družbene vede (IDV/FDV), Ljubljana 1998.

⁹² po Fessel:1992:4.

⁹³ Po mnenju nekaterih gre za zastarelo opremo, ki je terjala tudi že nekaj življenj.

- potrebno bi bilo razmisliti o visokem tehnološkem bojišču
- namesto v oborožene sile bi lahko vlagali sredstva v šolstvo, gospodarstvo in razvoj
- pomoč naj bi namenjali ob naravnih in drugih nesrečah, varovanju tujih politikov...⁹⁴
- potrebovali bi več rezervistov - policajev
- potrebno bi bilo spremeniti javno podobo SV
- več poudarka na specialnih enotah, gverilskemu načinu bojevanja
- učijo te sovraštva ter agresije
- vojska je demagogija neke politične strukture, ki vlada
- SV je okorela institucija
- ne zagotavljajo dobrega urjenja
- naj bi se urili za obrambo pred terorističnimi napadi
- rešiti probleme alkohola, samomorov, drog in kriminala
- služenje narediti bolj atraktivno
- usposobiti primeren kader
- Italija, Avstrija in Madžarska imajo pri nas manjšine, ki jih bodo vedno varovale in s tem tudi nas

V nekaterih primerih so se v sklopu tega vprašanja opredelili tudi za (pet oporečnikov) oziroma proti (sedem oporečnikov) NATO-u.

Nekaj oporečnikov ni želelo argumentirati področja, ki ga po njihovem mnenju ne poznajo dovolj, torej so bili o oboroženih silah premalo seznanjeni, da bi lahko podali svoje mnenje.

5.6.2 Oporečniki o Slovenski vojski

Na to vprašanje večina ni želela odgovarjati, saj Slovenske vojske niso poznali oziroma so bili z delom vojske in organizacijo premalo seznanjeni, da bi jo lahko ocenjevali. Nekateri so menili, da so pisma vojakov, ki služijo v SV, na internetu, dovolj zgovorna. Nekaj odgovarjajočih je bilo mnenja, da bi bilo potrebno preobraziti SV v poklicno, številni so bili mnenja, da bi bilo potrebno spremeniti odnos do mladih tako v času služenja kot pred njim, zamenjati nekatere uradnike na izpostavah, bolje motivirati mlade, obveznemu služenju bi morali dodati nekaj tednov civilnega služenja in tako narediti nekaj koristnega. Predlagana je bila tudi ukinitvev SV, na drugi strani pa sta bila

⁹⁴ JLA gradila ceste..., danes ne smejo odmetavati niti snega.

dva izmed vprašanih mnenja, da ne bi bilo potrebno nič spremeniti oziroma sta imela o vojski pozitivno mnenje.

5.6.3 *Prispevek oporečnikov k obrambi domovine*

Odgovori na vprašanje, kako bi prispevali k obrambi domovine, so bili naslednji:

- sodeloval bi pri civilni zaščiti, pomagal ljudem, ki ne morejo skrbeti zase, ranjencem... (10 odgovorov)

- potrebni so dobri diplomatski odnosi, pravičnost ter pravočasni dialogi (7 odgovorov)

Po mednarodni sociološki raziskavi o odraščajočih otrocih⁹⁵ »Pozno otroštvo, socializacija in prihodnje vloge« lahko vidimo, da tudi med osnovnošolci prevladuje mnenje (74,6 %), da se je vojni možno izogniti, če bi bilo več pravičnosti v svetu.

Manj kot deset odstotkov jih je menilo, da moramo vojne vedno obsoditi⁹⁶, trinajst odstotkov jih je bilo mnenja, da bodo vojne v zgodovini človeštva vedno, približno 2 %, da je vojna potrebna in pravična. Za slovensko mladino lahko trdimo, da se zavzemajo za tipične ekspresivne vrednote, kot so mir, nenasilje, varnost, samorazvoj, prijateljstvo, vendar pa brez večje socialne in politične angažiranosti in kritičnega odnosa do stvarnosti. Namesto vrednot, ki so bile oprte na velike ideologije, se med mladimi danes pojavljajo vrednote, ki so bližje posamezniku in njegovi osebni izkušnji (Bajzek:2003:216, po Ule in drugi:1996).

Še nekaj odgovorov na to, kako bi oporečniki še prispevali k obrambi domovine:

- pomagal na drugačen način, humanitarni način, ne z orožjem (9 odgovorov)
- če bi bilo potrebno tudi s puško oz. bi bil pripravljen iti tudi v vojsko (3 odgovori)
- vsak bi moral opravljati tisto kar najbolj zna (2 odgovora)
- najprej zaščitil svoj dom in družino (2 odgovora)
- popihal z družino čez mejo
- saj nismo ogroženi, pred kom torej braniti domovino? (2 odgovora)
- ne vem, o tem bi lahko govoril, ko bi do tega prišlo (3 odgovori)
- braniti domovino je obrabljen pojem, to naj opravijo profesionalci
- deloval bi iz tujine
- le z visoko tehnologijo

⁹⁵ Raziskava je zajela 1446 učencev 3-ih., 5-ih., 7-ih razredov osnovnih šol v Italiji, na Tržaškem in v Sloveniji.(Bajzek:2003:215).

⁹⁶ Rezultati veljajo za Slovenijo, vendar ni bistvenih razlik z Italijo in Tržaško, le da se je tu nekaj več otrok odločilo za drugo možnost (vojno moramo vedno obsoditi) na račun prve omenjene.

- pomen informacijske dobe ni le v vojskovanju
- na področju propagande, če bi bilo možno
- z molitvijo
- v kolikor imamo dovolj sposobne politike, nam torej domovine sploh ni potrebno braniti, v kolikor pa naši politiki niso sposobni, potem pa je sploh nočem braniti
- domovina je planet Zemlja, brani se ga tako, da ne onesnažujemo okolja ter vlagamo v vesoljske programe - izgradnjo obrambe pred kometi, meteoriti...
- vprašanje je, kako in zakaj je sploh treba služiti domovini. Ali ni dovolj, da človek dela tisto, za kar ga je nenazadnje ta domovina izsolala, čim bolj uspešno, plačuje davke, ustvarja družino kot osnovno celico družbe in ji tako zagotavlja prihodnost.

Vrednote in miselnost današnje družbe so se znašle v konfliktu s tradicionalnimi vrednotami vojaškega sistema. Po nemških raziskavah naj bi bila mlada generacija izjemno občutljiva za temeljna moralna vprašanja o svobodi, solidarnosti, pravičnosti in poštenosti. Izpodrinila naj bi narcistično generacijo osemdesetih let. Danes bi lahko po besedah Mirjane Ule govorili o t.i. moralni generaciji. Po besedah Moskosa in ChambersaII pa o t.i. »the me generation«. Svobodni posameznik se danes odloča po svoji volji in je izgubil nekdanji občutek skupni pripadnosti⁹⁷. Verjetno obstaja veliko razprav o tem, kam vodijo takšni pogledi na življenje, vendar se je zelo težko opredeliti, kje postaviti meje, predvsem ko gre za vdor postmodernih vrednot v vojaški sistem, ki naj bi za svoj obstoj ohranil tradicionalne vojaške vrednote, kot so kolektivizem, tovarištvo, zvestoba, altruizem, dolžnost, poslušnost, red in disciplina, nasproti vrednotam razvitih industrijskih družb, individualistično-hedonistične družbene klime, zmanjševanja nacionalne zavesti, zahtevi po državljanskih pravicah in pozabljanju na obveznosti, zanašanju nase, prosti čas... (Kotnik:2002:128).

5.6.4 Mnenje oporečnikov o popolnjevanju oboroženih sil

V Sloveniji se je v preteklem desetletju velikokrat odpiralo vprašanje o ustreznem načinu popolnjevanja oboroženih sil, kar je pripeljalo nekatere strokovnjake in politike do spoznanja, da je obstoječi obvezniški način popolnjevanja v veliki krizi. Ključni kazalniki naj bi bili visoka stopnja zdravstvene neustreznosti nabornikov, visoka stopnja

⁹⁷ V današnjem času gre za posameznikovo zasebnost in vpliv materializma ter zadovoljitev posameznikovih potreb oz. želja. Veliko ljudi preprosto ne želi služiti vojaškega roka in s tem prekiniti oz. zmotiti življenjske poti (Moskos in ChambersII, 1993:201).

oporečništva, neugodna demografska gibanja in neoperativna narava naših oboroženih sil. Zastavljalo se je tudi vprašanje o skladnosti obvezniškega načina popolnjenja Slovenske vojske z varnostnim položajem v Evropi, vlogo Slovenije v njej, vrednotno usmerjenostjo poindustrijskih družb in z nalogami, ki se postavljajo pred sodobne oborožene sile (Malešič:2002:130).

Lahko trdimo, da je vse to pripeljalo, do zgodovinskega dogodka za Slovensko vojsko, saj je aprila 2002 Vlada Republike Slovenije sklenila, da se preneha izvajanje obveznega služenja vojaškega roka junija 2004, služenja v rezervi pa leta 2010. (Jelušič:2002:10 po Vuković,2002:5 in Bric,12.7.2002:13-20).

Glede na veliko podporo slovenske javnosti poklicni vojski (48 %) nasproti vojaški obveznosti (34 %) ⁹⁸, lahko sklepamo, da je odločitev vlade podprla tudi slovenska splošna in politična javnost ter da Slovenska vojska v celoti stopa na trg delovne sile (Jelušič:2002:10). Seveda je odnos javnosti do popolnjenja oboroženih sil zgolj eden od mnogih dejavnikov, ki so vplivali na to odločitev, a vendar pomemben zaradi povezanosti javne podpore z legitimnostjo oboroženih sil (Malešič:2002:131).

Kakšen način popolnjenja oboroženih sil bi bil primeren za Slovenijo po mnenju oporečnikov v Zvezi Sonček, pa je prikazano v tabeli 5.9. ⁹⁹.

Oporečniki so na vprašanje, kakšno je vaše mnenje o poklicni vojski, ali naj bi bili po vašem mnenju v vojski prostovoljni vojaki ali vojaški obvezniki, odgovarjali tako, kot je prikazano v spodnji tabeli.

Tabela 5.9.: Način popolnjenja oboroženih sil - primeren za Slovenijo

Poklicna prostovoljna vojska	Kombiniran način popolnjenja	Obvezniški način popolnjenja	Proti vsaki obliki oboroženih sil	Skupaj
44 (85%)	2 (4%)	0 (0%)	6 (11%)	52 (100%)
- postopoma -civilno nadomestiti z javnimi deli - cenejšo možnost - pod pogojem boljše opremljenosti	- od enega do dveh mesecev usposabljanja za nabornike	- morali bi večkrat obnavljati znanje - kraja življenja ljudem ter strošek za državo - nekaj časa bi morali služiti civilno	- poklicna vojska ena sama farsa	

Čas raziskave: leto 2002

⁹⁸ Javnomenjski podatki kažejo, da je prišlo do sprememb trenda, saj je leta 1999 javnost večinsko podpirala splošno vojaško obveznost, leta 2001 pa je relativna večina podpirala poklicni način (48 %), le tretjina pa obvezniškega (Malešič:2002:131).

⁹⁹ glej priloga I

Glede na to, da so odgovarjajoči zaradi obvezniškega načina popolnjevanja v Sloveniji morali uveljavljati ugovor vesti, je rezultat popolnoma pričakovan. Politiki lahko vidijo veliko podporo za izvedbo preobrazbe SV v poklicno vojsko na strani ugovornikov vesti, saj je v tem primeru le nekaj vprašanih izrazilo mnenje po ukinitvi vojske, dva pa sta bila za kombiniran način popolnjevanja. Tako je preostali del (kar 85 %) zagovarjal poklicno vojsko. V nekaterih primerih, so bili zapisani tudi argumenti, predvsem v zvezi s stroški.

5.7 Mnenje oporečnikov o odnosu slovenske družbe do nadomestnega civilnega služenja oziroma do njih samih

Po pridobljenih podatkih, naj bi okolje zelo odobravalo takšen način služenja¹⁰⁰. Med tistimi, ki takšnega načina služenja niso podpirali, so bili predvsem starejši ljudje¹⁰¹, v nekaterih primerih sorodniki, ki oporečnike niso podpirali pri njihovi odločitvi.

Večina vprašanih je bila mnenja, da je odnos slovenske družbe do oporečnikov pozitiven ali nekje vmes, le dva sta bila mnenja, da jih širša družba ne sprejema¹⁰². Po večini niso videli razloga, da bi kdo nasprotoval pomoči invalidom oziroma delu z invalidnimi osebami, ki ga oziroma so ga opravljali. Predvidevali so, da je proti le del starejše populacije ter tisti, ki so nevoščljivi ter mnenja, da si s tem izbereš lažjo pot. Družba naj bi bila po mnenju enega izmed vprašanih večinoma proti vojski, ne da bi bili zagreti pacifisti, temveč ker se brez vojske bolj "splača". Po mnenju nekoga pa naj bi družba mislila, da je civilno služenje tudi služenje Slovenski vojski. Zanimiva pa je tudi naslednja utemeljitev: "S "starojugoslovansko" in patriarhalno miselnostjo smo živeli in tudi bomo še nekaj časa. Sicer pa je to možnost in pravica, ki jo lahko izkoristi vsak posameznik. V zadnji instanci je pomemben le lasten individuum".

Še pomembnejše se mi zdi v tem delu poudariti odziv nekaterih oporečnikov. Pri tem vprašanju sem namreč nevede, prvič uporabila besedo oporečnik, kar je sprožilo, kar nekaj argumentov proti uporabi te besede¹⁰³.

¹⁰⁰ glej prilogo H

¹⁰¹ Starejši so mnenja, da: «nisi pravi, če ne greš v vojsko».

¹⁰² Mnenje, da jih imajo za "mehkužce" in "črne ovce".

¹⁰³ Primer nestrinjanja je en izmed oporečnikov zapisal z naslednjimi besedami: "Moti me izraz oporečnik... Ali je res oporečnik tisti, ki želi svoj čas koristno izrabiti in pomagati ljudem v stiski? Ni morda oporečnik tisti, ki se z orožjem brez koristi preganja po vojašnicah in se brez kančka lastnega razmišljanja podreja nekim topoumnim kolektivnim ukazom? In to v družbi svobodnih ljudi, na prelomu tretjega tisočletja...", drugi pa: "Sem bil vojak, ki je služil civilno vojsko in ne oporečnik", tretji: »Mi ničemu ne oporekamo, temveč zgolj uveljavljamo svojo zakonsko pravico«.

V tem delu sem podrobneje predstavila rezultate raziskave, ki je bila opravljena med oporečniki, ki so opravljali nadomestno civilno služenje v organizaciji Sonček. Poleg rezultatov sem v nekaterih podpoglavjih predstavila tudi nekatere rezultate drugih raziskav in jih primerjala. Po statistični obdelavi podatkov, sem bila večkrat presenečena nad odgovori, čeprav sem ponekod vendarle prišla do vnaprej pričakovanih odgovorov. V zaključku sem združila informacije in znanja, ki sem jih dobila iz različnih virov, z dobljenimi podatki iz raziskave ter delno nakazala pot nadaljnjega razmišljanja in raziskovanja na temo ugovora vesti.

6. ZAKLJUČEK

»Znano je, da stalna družbena dinamika ter politične spremembe v družbi ali družbenem okolju sprožijo tudi proces spreminjanja družbenih vrednot. Njihove spremembe v veliki meri vplivajo tudi na odnos med oboroženimi silami in civilnim okoljem ter na razmerje med sistemi vrednot vojaške organizacije in civilnega okolja« (Kotnik:2002).

S preoblikovanjem vrednot večine sodobnih družb¹⁰⁴ je oziroma bo, po besedah dr. Kotnika, moralo priti tudi do procesa redefiniranja položaja in vloge vojaške sfere v njih. Države se različno soočajo z razkorakom vrednot dveh soodvisnih družbenih struktur in težijo k harmonizaciji in ravnovesju vrednot in prepričanj oboroženih sil in javnosti, da bi se izognili ustvarjanju napetosti ali celo konfliktom med civilno in vojaško sfero (Kotnik:2002:102, po Prezelj:1997:59).

Tudi v Sloveniji in njenih oboroženih silah je moč zaznati konfliktno situacijo med sodobnimi vrednotami na eni ter tradicionalnimi na drugi strani. Po besedah Munoz (1986:2) pa se v sistemih vrednot vojaških organizacij vedno najde tudi zametke postmodernih vrednot¹⁰⁵, v sistemih vrednot civilnega okolja pa bolj ali manj očitne ostanke tradicionalnih vrednot (Kotnik:2002:103). Če pogledamo samo primer Slovenije, njene sedanje oborožene sile, JLA ali TO ter tradicionalno miselnost starega

¹⁰⁴ Tudi v Sloveniji.

¹⁰⁵ Težko je govoriti o konkretnih postmodernih vrednotah, usmeritvah, pogledih, stališčih..., ker gre za zelo heterogeno mešanico idej, v kateri bi zamenjali prevladujočo in vsodločujočo značilnost (Kotnik:2002:108).

režima, mešanje tradicionalnih vrednot starejših generacij s sodobnimi vrednotami mlajše generacije, lahko vidimo, da omenjena trditev drži.

Naloga s katero se soočajo številne države, tudi Slovenija, je predvsem v tem, da zagotovijo primerno spojitev novih (postmodernih) in starih (modernih, tradicionalnih) vrednot. Vprašanje pa je seveda kako, na kakšen način, do katere mere se prilagoditi in kje potegniti mejo. O vrednotah in prilagajanju vojaške organizacije spremenjenim družbenim razmeram, so pisali številni avtorji, kot so Janowitz, Shields, Wiatr, Dunivin, Huntington, Jelušič, Garb, Kotnik, Bebler, Burk, Moskos... Nekateri so pisali tudi o problemih, do katerih lahko pride s prilagajanjem vojaških organizacij sodobnim družbenim razmeram. Številni se strinjajo, da bi lahko vojaška organizacija po civilnih vzorcih izgubila svojo funkcionalnost, ter da so tradicionalne vrednote predpogoj za učinkovito delovanje.

Prilagodljivost vojaške organizacije civilni sferi, se prepozna tudi v možnostih izbire nadomestnega civilnega služenja vojaškega roka. Ugovor vesti in nadomestno civilno služenje lahko uvrstimo tudi med pomembne kazalce spreminjanja družbenih vrednot, na katere pa se žal še vedno daje premalo pozornosti. Ugovor vesti vojaški dolžnosti se je v Sloveniji močno razširil šele v zadnjih letih in je že privedel do številnih nezaželenih učinkov usklajevanja vrednot.

Vprašanje časa je, kako se bo Slovenija spopadla z vprašanjem ugovora vesti, tudi ko bo poklicna vojska. Dejstvo je, da bi bilo potrebno že sedaj razpravljati o tem in zadevo normativno urediti. Da Slovenija z letom 2004 prehaja na poklicni način popolnjenja oboroženih sil z uvedbo prostovoljne rezerve, sem v nalogi že omenila. Kako bo ta sprememba v prihodnje vplivala na oborožene sile in kako na posamezne organizacije v katerih je bilo oziroma je trenutno še možno opravljati nadomestno civilno služenje in na vse, ki so kakorkoli povezani z ugovorom vesti vojaške dolžnosti, nameravam na kratko predstaviti v zaključku diplomskega dela.

Tudi v Sloveniji gre za tako imenovani »novi ugovor vesti«¹⁰⁶, to je razvidno iz vse večjega števila oporečnikov¹⁰⁷, vrste oporečnikov ter iz različnih motivov, ki jih navajajo v svojih prošnjah komisiji za ugovor vesti. Po Moskosu je sedanji odpor do vojaške službe bolj sekularen, ni več obroben in ni več omejen samo na vojaške obveznike. Podrobnejših diskusij o tem v Sloveniji še ni zaslediti, v prihodnosti pa

¹⁰⁶ O novem ugovoru vesti govori Moskos v svojem delu *The New Conscientious Objection – From Sacred to Secular Resistance*.

¹⁰⁷ Ki se je v zadnjih letih še sunkovito povečalo.

lahko pričakujemo pojav tega fenomena, z uvedbo poklicnega načina popolnjevanja oboroženih sil in opustitvijo obvezniškega načina popolnjevanja. Problem ugovora vesti pri profesionalnih in poklicnih vojaki je lahko predvsem ob nevarnosti vključitve države v vojne aktivnosti, ki niso neposredno povezane z obrambo nacionalnega ozemlja¹⁰⁸ (Kotnik:2002:148 – 149, po Moskosu: 1993).

»Premik od tradicionalnega k postmodernemu ne pomeni hkrati tudi premika od vojne k miru. Gre bolj za premik od relativne gotovosti, kaj bi pomenila vojna, kaj bi lahko zagotovila zmaga in kdo bi lahko bil sovražnik, k relativni negotovosti« (Kotnik:2002:105, po Moskosu, Burku:1994:148). Tega bi se morali zaposleni v vojaški organizaciji zavedati, še bolj pa del javnosti¹⁰⁹, ki predvsem zaradi občutka varnosti in neogroženosti celo podpira ukinitve vojaške institucije. Vzrok temu bi lahko našli v dejanskem občutku neogroženosti s strani drugih držav, v odporu do vojaške organizacije, ki naj bi pomenila nasilje, učila agresije, veliko zaslug gre tudi nesmiselni¹¹⁰ porabi sredstev za vojsko ter seveda tradicionalnim vrednotam vojaške organizacije, ki so v nasprotju s sodobnimi postmodernimi vrednotami. Podobne argumente so podajali oporečniki tudi v raziskavi, ki sem jo opravila v organizaciji Zveza Sonček. Odgovori na vprašanja so pokazali na tipične postmoderne vrednote in prepričanja oporečnikov. V nekaterih primerih so pokazali tudi prisotnost nekaterih tradicionalnih vrednot oziroma na pluralnost vrednot. Pokazal se je pomen posameznika in vrednot iz vsakdanjega življenja vsakega izmed njih, torej individualizem nasproti kolektivismu oziroma prisotnosti tako individualizma kot kolektivismu.

Formalni motivi, ki so jih oporečniki navajali v prošnji komisiji, so sicer pokazali na sekularizacijo ugovora vesti oziroma na uveljavljanje ugovora vesti iz nereligioznih motivov, torej v večjem delu iz sekularnih razlogov. Vendar je po mojem mnenju Slovenija z osamosvojitvijo naredila velik preskok na tem področju in ne vem, koliko je sploh možno govoriti o sekularizaciji ugovora vesti tako kot pri nekaterih drugih državah. To kar se je v nekaterih zahodnoevropskih državah odvijalo več desetletij, je v Sloveniji prišlo čez noč. Zastavljeno hipotezo, da se v organizaciji Zveza Sonček pojavlja veliko število oporečnikov, ki uveljavljajo ugovor vesti iz razlogov, ki kažejo na sekularizacijo ugovora vesti, ne morem popolnoma potrditi, ne ovreči. Oporečniki v največji meri že od samega začetka, torej po osamosvojitvi Slovenije, uveljavljajo

¹⁰⁸ Več glej 2. poglavje temeljni pojmi – ugovor vesti, oporečnik.

¹⁰⁹ Tudi oporečniki.

¹¹⁰ Mnenje splošne javnosti kot je izraženo v večih raziskavah.

ugovor vesti predvsem iz sekularnih razlogov, če ne upoštevamo možnost ugovora vesti izključno iz verskih razlogov ter služenja brez orožja, ki je bilo omogočeno v starem režimu šele z letom 1989. Ni možno določiti daljšega prehoda od uveljavljanja ugovora vesti iz pretežno sakralnih motivov do sekularnih. Možno pa je opaziti, kako je javnost hitro sprejela svoje pravice, ki so prišle s temeljnimi človekovimi pravicami po osamosvojitvi, in v veliki meri pozabila na svoje obveznosti, kot je vojaška dolžnost.

Hipotezo, da se za formalnimi motivi za ugovor vesti v večini primerov slovenskih oporečnikov skrivajo tudi neformalni oziroma osebni razlogi za ugovor vesti vojaški dolžnosti, lahko glede na pridobljene odgovore oporečnikov v Zvezi Sonček delno potrdim. V nekaterih primerih ne moremo govoriti o zlorabi instituta ugovora vesti, v večini pa so v ozadju resnično osebni razlogi, ki so poglavitni za uveljavljanje pravice do ugovora vesti. Takšnih razlogov komisija za ugovor vesti ne more odkriti oziroma bi jih bilo zelo težko dokazati, poleg tega pa formalni razlogi, ki jih zagovarjajo oporečniki pred komisijo, tudi niso v nasprotju z njihovimi vrednotami (nenasilja, miru, pomoči pri zaščiti in reševanju...), tako da ne moremo govoriti o njihovi neiskrenosti.

Pod neformalne razloge so oporečniki dajali velik poudarek času, svobodi, zasebnosti, nenasilju ter seveda boljši in ugodnejši možnosti, ki jim je na razpolago. Z nadomestnim civilnim služenjem so si po njihovih besedah pridobili več prostega časa, svobode in zasebnosti v primerjavi z vojaki na služenju vojaškega roka. S tem, ko so odslužili civilno služenje, so dobili celo občutek, da so naredili več kot vojaki v vojašnicah, da so opravili koristnejše delo in hkrati izpolnili tudi državljansko dolžnost. Na tem mestu se lahko vprašamo, ali so tudi občutki tistih, ki so odslužili vojaški rok podobni? Menim da ne gre obsojati ne enih ne drugih, če jih primerjamo s tistimi, ki ne služijo ne v vojski ne civilno ali z žensko populacijo, ki ji ni potrebno opraviti te dolžnosti.

Po mojem mnenju probleme, ki se tičejo oporečnikov in ugovora vesti, ne gre reševati čez noč, temveč je potrebno o zadevi resno razmisliti in jo proučiti, saj tudi na ta način lahko spoznamo temeljne vrednote mladih, katerih razumevanje je oziroma bo zelo pomembno za nadaljnja civilno vojaška razmerja slovenske države. Le ta je ravno na prehodu iz obvezniškega k poklicnemu načinu popolnjevanja oboroženih sil, kar pomeni, da bo za novačenje vojakov v prihodnosti tako pridobljeno znanje ter poznavanje sistema vrednot mlade generacije zelo pomembno. Predvsem v smislu, kaj je tisto, kar je visoko na lestvici njihovih vrednot: ali je to plačilo, varnost, izobrazba, kariera, ali drugo. Po besedah Kotnika bo potrebno ves čas spremljati preoblikovanje

družbene zavesti, norm in vrednot v civilnem okolju ter preverjati njihovo (ne)skladnost s potrebami vojaške organizacije ter razviti in uporabljati primerne mehanizme in metode dela, ki bodo na primeren način zagotavljale tudi skladnost vrednot med obema okoljema, civilnim in vojaškim (Kotnik:2002:151). Naloga vojaške organizacije je nato le še odločitev v kolikšni meri, bo na ta način, ki ni vedno najboljši, primorana privabljal mlade v vojsko, kako bo po besedah Smitha (1995:538, 548) v spremenjenih družbenih razmerah vzdrževala institucionalne vrednote in hkrati zaščitila individualne pravice njenih pripadnikov. Najbolj idealno bi bilo seveda, da bi se odločali za delo v vojski zaradi lastnega interesa dela v vojski in vojske same in ne zaradi plačila ali česa podobnega. Na takšne ljudi se vojska ne more povsem zanesti v primeru kakšne vojaške akcije¹¹¹. Torej bo potrebno narediti še nekaj več, v tem primeru bi sama razmislila predvsem o procesu socializacije mladih. Seveda bi bilo nedopustno posegati v izobraževalni sistem¹¹² na način, ki je bil prisoten v prejšnjem sistemu, vendar je smiselno o tem razmisliti in poiskati možne poti, kako približati vojsko mladim generacijam.

S poslednjo hipotezo, ki sem si jo zastavila, sem skušala predstaviti tudi odnos organizacije Zveze Sonček do sprememb, ki jih bo prinesel poklicni način popolnjevanja oboroženih sil v Slovenijo. Kot prvo poglavitno spremembo bo čutila organizacija z izgubo pomembnega¹¹³ kadra in sicer oporečnikov¹¹⁴. Hipoteza se je tako nanašala na organizacijo Zveza Sonček in sicer ali ima Zveza Sonček predviden prehod na delovanje v obdobju, ko bo prišlo do ukinitve nadomestnega civilnega služenja, tako da bo delovanje organizacije potekalo nemoteno tudi v prihodnje. Organizacija v letu 2002 še ni pokazala pripravljenosti na takšno spremembo oziroma odgovorne osebe v organizaciji o tem še niso razpravljale. V letu 2003 pa je bilo že opaziti prve ukrepe, ki jih je izvedla Zveza Sonček, vendar ne zgolj zaradi manjšega števila oporečnikov¹¹⁵ kot jih je bilo v prejšnjih letih, temveč predvsem tudi iz finančnih razlogov¹¹⁶. V letu 2003 je torej opaziti manj oporečnikov na obnovitvenih rehabilitacijah, kot nadomestilo pa je vključenih vse več stalno zaposlenih iz organizacije. To pomeni, da na obnovitvene

¹¹¹ Predvsem tistih v tujini.

¹¹² Zelo pomemben način v procesu socializacije.

¹¹³ Pomembnega zato, ker gre za predstavnike moškega spola, ki so za takšno delo zelo dobrodošli.

¹¹⁴ Število oporečnikov glej v tabeli št 5.3.

¹¹⁵ Zaradi zaostretev v zvezi z nastanitvijo oporečnikov v sami organizaciji, se jim je s preteklim razpisom zmanjšalo število oporečnikov, tako jih lahko opravlja nadomestno civilno služenje v letu 2003 precej manj kot pred leti.

¹¹⁶ varčevanja

rehabilitacije, ki trajajo po teden dni, pošiljajo zaposlene¹¹⁷ v organizaciji. Problem pa s tem še zdaleč ni rešen, saj jim še vedno primanjkuje moških predstavnikov, ki bi lahko opravljali fizično naporno delo. Menim, da se s podobnimi problemi srečujejo tudi nekatere druge organizacije, ki so s pomočjo oporečnikov pridobile pomemben kader iz vrste moških predstavnikov.

Če podrobneje preučimo situacijo, se organizacija kot je Zveza Sonček že sedaj srečuje s težavami, ki čakajo tudi oborožene sile v prihodnosti, ko bo poklicna vojska. To je privabljanjem mladih prostovoljcev za delo in pomoč v organizaciji, četudi le za obdobje obnovitvenih rehabilitacij v poletnem in delno v zimskem času. Kako bodo torej oborožene sile na primeren način motivirale mlade za delo v vojski, bo po mojem mnenju kmalu postalo zelo pomembno vprašanje, ki si ga bodo zastavljali v prihodnjih letih.

V končni instanci bosta morali organizaciji podobno kot oporečniki, razmišljati na način, kje bosta imeli več koristi. Po mojem mnenju in kot piše Kotnik v svojem delu, bo za obe organizaciji primeren globalen pristop, ki bi pomenil predvsem to, da bi tako širša družbena skupnost, kar se zdi za uravnotežen razvoj in dolgoročni obstoj najrazvitejših industrijskih družb vse bolj potrebno, kot tudi vojaška organizacija (predvsem s svojimi materialnimi viri) kontinuirano podpirale prizadevanja nekaterih družbenih institucij (humanitarnih organizacij¹¹⁸, tabornikov, skavtov, planincev, gornikov, gorskih reševalcev, jamarjev...), ki s svojo dejavnostjo ohranjajo, razvijajo in krepijo kolektivistično zavest in vrednote v družbi (Kotnik:2002:153).

¹¹⁷ vseh starosti

¹¹⁸ Organizacija Zveza Sonček bi torej sodelovala pri drugih.

7. VIRI IN LITERATURA

1. članki v revijah oziroma zbornikih:

Janša, Janez (1987): Ugovor vesti in civilna služba v Jugoslaviji; Časopis za kritiko znanosti; št.97/98, Ljubljana.

Kje nadomestno?: Urad za mladino RS in mladinski ceh-Slem (1999).

Praprotnik, Rok (2001): »Nabornik si ne more premisliti«; Delo; 17.9.2001, ČZP Delo, Ljubljana.

Škrjanc, Robert (2001): »Sem puško zagledal, sem jokat' začel...«; Revija Obramba, vol 33, št.5, MORS, MNZ, Defensor d.o.o., Ljubljana.

Slovenska vojska (2002): Stroški vključevanja v Nato so znani; MORS, let.X/10, 31. maj 2002, Ljubljana.

Smith, Hugh (1995): The Dynamics of Social Change and the Australian Defence Force. Armed forces & Society, vol 21, št.4.

Štamcar, Miha in Cerar, Gregor (1999): »Nova militarizacija Slovenije«, Mladina, vol 29, 17.7.1999, Ljubljana.

Štamcar, Miha in Cerar, Gregor (1999): »Kako motivirati nabornike«, Mladina, vol 31, 2.8.1999, Ljubljana.

Ulčar, Miroslav (2001): Revija Obramba: »Ne ovirati civilnega, pač pa motivirati za vojaško služenje roka« Naš pogovor: Izr. Prof. Dr. Ljubica Jelušič, predstojnica katedre za obramboslovje; MORS; Defensor d.o.o.; vol 33; št.8, Ljubljana.

Vrečar, Valter (2000): Vojstvo: Odnos mladih do služenja vojaškega roka v Slovenski vojski; MORS, Ljubljana.

2. samostojne publikacije:

Amnesty International (1997): Out of the margins. The right to conscientious objection to military service in Europe. London.

Bajec, Anton et all (1993): Slovar slovenskega knjižnega jezika IV; SAZU, DZS, Ljubljana.

Bajzek, Jože (2003): Zrcalo odraščanja; mednarodna sociološka raziskava o odraščajočih otrocih, Didakta, Radovljica.

Bunc, Stanko (1997): Slovar tujk; Založba Obzorja Maribor, Maribor.

Čelesnik, Primož (2001): Izobraževanje vojaških profesionalcev za postmoderno vojaško organizacijo. Diplomsko delo, FDV, Ljubljana.

Divjak, Bojan (2000): Uveljavljanje državljanskih pravic in dolžnosti pred upravnimi organi; VPVŠ; Ljubljana, diplomsko delo.

Fessel D. und GFK (1992): Jugendreport 1992/I.Wien, Institut für Marktforschung. Po: Vrečar, Valter: Vojstvo (2000).

Gorjup, Simon (2001): Alternativno izpolnjevanje vojaške dolžnosti; Diplomsko delo, FDV, Ljubljana.

Grizold, Anton et al (1998): Perspektive sodobne varnosti: Iz obramboslovnih raziskav II., FDV, Ljubljana.

Grizold, Anton (1999): Obrambni sistem republike Slovenije; MNZ - VPVŠ, Ljubljana.

Jelušič, Ljubica in Pešec, Mojca (2002): Seksizem v vojaški uniformi; FDV, Ljubljana.

Jelušič, Ljubica (1997): Legitimnost sodobnega vojaštva. Teorija in praksa, Ljubljana.

Košir, Matej (1997): Ugovor vesti vojaški dolžnosti - primerjalni pregled. MNZ RS, Ljubljana.

Kotnik – Dvojmoč, Igor (2002): Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav; FDV, Ljubljana.

Madžarevič, Branko (1992): Password - English Dictionary for Speakers of Slovenian; DZS, Ljubljana.

Malešič, Marjan (2002): Nacionalna in mednarodna varnost; FDV, Ljubljana.

Moskos, C. Charles in Chambers II, Whiteclay John (1993): The New Conscientious objection – From Sacred to Secular Resistance, Oxford University Press, New York, Oxford.

Navodila namestnikom odgovorne osebe za izvajanje nadomestne civilne službe (2000), za interno uporabo, Zveza Sonček 01.03.2000, Ljubljana.

Prezelj, Iztok (1997): Komuniciranje med oboroženimi silami in javnostjo; Diplomsko delo, FDV, Ljubljana.

Sinclair, John (1987): Collins Cobuild English Language Dictionary; Harper Collins Publishers, (ponatis 1994) London.

Slatnar, Alenka (1996): Oporečništvo in izpolnjevanje vojaške dolžnosti; FDV, Ljubljana, diplomatska naloga.

Statistični letopis MNZ 2000 (2000): Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.

Statistični letopis MNZ in policije 2001 (2001): Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.

Statut Sončka - Zveze društev za cerebralno paralizo Slovenije, 22.3.1997, št. JR026-304/97.

Toporišič, Jože (2001): Slovenski pravopis; ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana.

Ule, Mirjana (2000): Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti; v: Ule, Mirjana (ur.), Socialna ranljivost mladih, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mlade in Založba Aristej, Ljubljana.

Ustava Republike Slovenije, Uradni list RS, št.33/91.

Vojna enciklopedija (1976): 2. Izdaja. Redakcija vojne enciklopedije, Beograd, zvezek 10, str.563.

Zakon o obrambi, Uradni list RS, št.82/94.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaški dolžnosti, Uradni list RS, št. 74/95.

Zakon o vojaški dolžnosti, Uradni list RS, št. 18/91.

3. razgovori z naslednjimi osebami:

- Ga. Irena GRM, odgovorna oseba v organizacija Zveza Sonček (razgovori so potekali v letu 2001/02/03)
- referent za vojaške zadeve na izpostavi v Kranju – januar 2001

4. Internetni viri:

<http://www.mnz.si/si/uunz/porocilo2000html/> - dne 13.04.2002

8. PRILOGE

PRILOGA A:

- Tabela A: Starost oporečnikov v času služenja.
- Graf A: Starost oporečnikov v času služenja.

PRILOGA B:

- Tabela B: Izobrazba oporečnikov.
- Graf B: Izobrazba oporečnikov.

PRILOGA C:

- Tabela C: Kdaj ste opravljali nadomestno civilno služenje?
- Graf C: Kdaj ste opravljali nadomestno civilno služenje?

PRILOGA D:

- Tabela D: Kdaj ste se odločili za civilno služenje?
- Graf D: Kdaj ste se odločili za civilno služenje?

PRILOGA E:

- Tabela E: Kakšne so vaše izkušnje s Komisijo za oporečništvo, kakšna vprašanja so vam zastavili, koliko časa so vas spraševali?
- Graf E: Zagovor pred komisijo

PRILOGA F:

- Tabela F: Ste bili z delom v Sončku že vnaprej seznanjeni oz. ste že pred služenjem delali v tej organizaciji (ste sami izbrali organizacijo)? Če ne, kako so vas seznanili z delom?

PRILOGA G:

- Tabela G: Bi še oziroma ste še sodelovali z organizacijo?
- Graf G: Bi še oziroma ste še sodelovali z organizacijo?

PRILOGA H:

- Tabela H: Stopnja odobravanja oporečništva s strani okolice (vrstnikov, družine...).
- Graf H: Stopnja odobravanja oporečništva s strani okolice.

PRILOGA I:

- Graf I: Način popolnjevanja oboroženih sil, primeren za Slovenijo (po mnenju oporečnikov).

PRILOGA J: Vprašalnik.

PRILOGA K: Vprašanja, namenjena referentu za vojaške zadeve oz. referentu za nabor na izpostavi MORSa (Kranj).

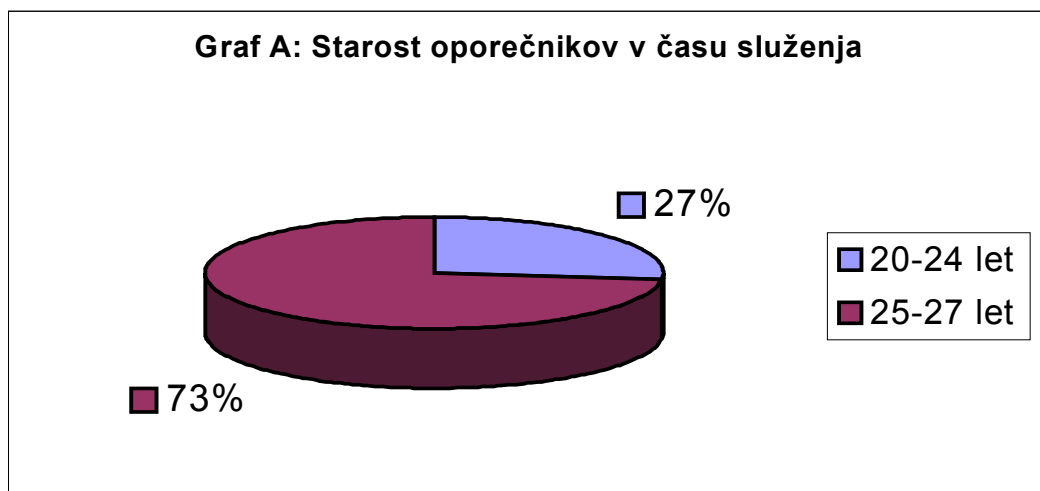
PRILOGA L: Program obnovitvene rehabilitacije (primer); Napotki za spremljevalce (oporečniki) in vodje skupin; Pravila obnašanja v Sončku – Zvezi društev za cerebralno paralizo Slovenije; brošure Zveze Sonček...

PRILOGA A

Tabela A: Starost oporečnikov v času služenja

Starost oporečnikov (v letih)	Št. oporečnikov
20	1
21	3
22	2
23	3
24	5
25	10
26	10
27	18
Skupaj	52

Čas raziskovanja: leto 2002

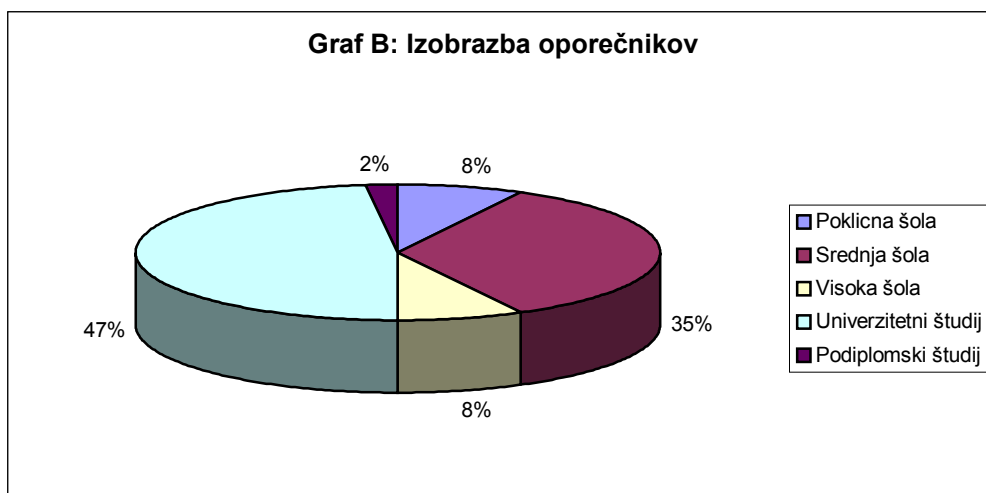
Čas raziskovanja: leto 2002

PRILOGA B

Tabela B: Izobrazba

Izobrazba	Št. oporečnikov
Poklicna šola	4
Srednja šola	18
Visoka šola	4
Univerzitetni študij	25
Podiplomski študij	1

Čas raziskovanja: leto 2002

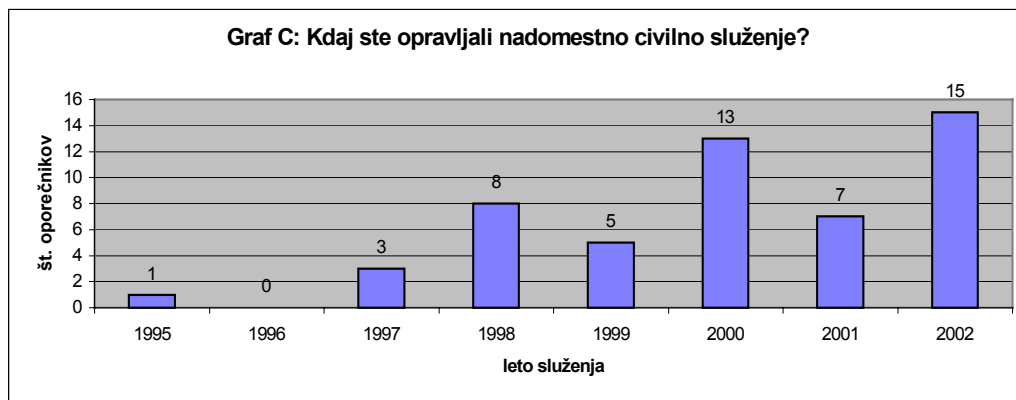
Čas raziskovanja: leto 2002

PRILOGA C

Tabela C: Kdaj ste opravljali nadomestno civilno služenje?

Letnica služenja	Št. oporečnikov
1995	1
1996	0
1997	3
1998	8
1999	5
2000	13
2001	7
2002	15
skupaj	52

Čas raziskovanja: leto 2002

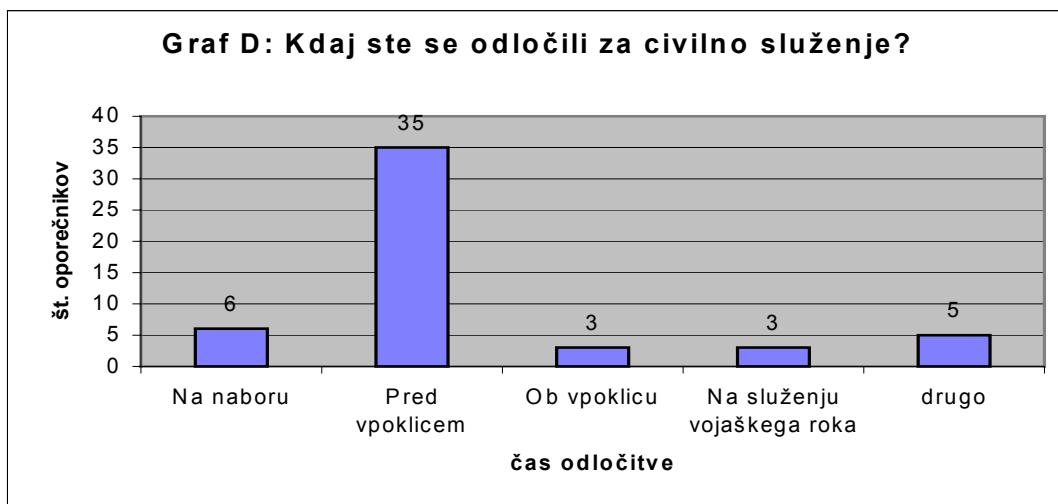
Čas raziskovanja: leto 2002

PRILOGA D

Tabela D: Kdaj ste se odločili za civilno služenje?

Odločitev za ugovor vesti	Št. oporečnikov
Na naboru	6
Pred vpoklicem	35 (67% od odgovarjajočih oz. 27% vseh)
Ob vpoklicu	3
Na služenju vojaškega roka	3
drugo	5
skupaj	52

Čas raziskovanja: leto 2002

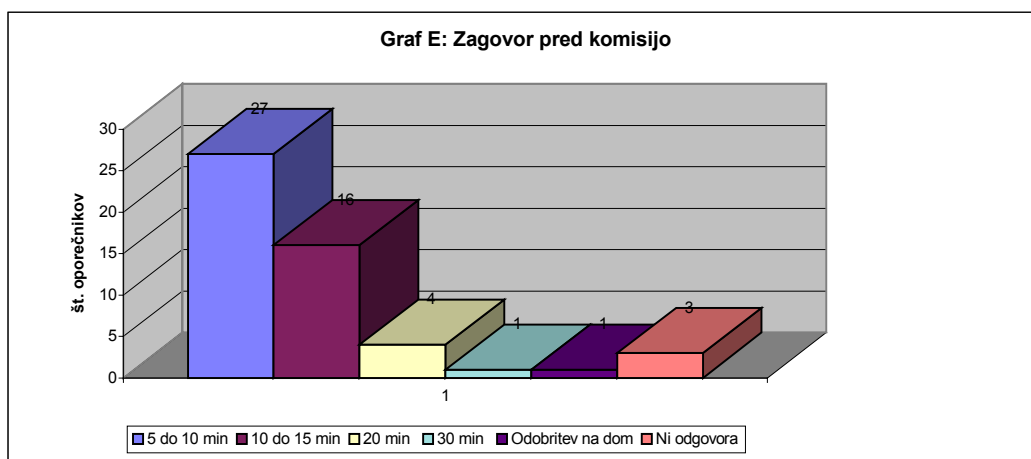
Čas raziskovanje: leto 2002

PRILOGA E

Tabela E: Kakšne so vaše izkušnje s Komisijo za oporečništvo, kakšna vprašanja so vam zastavili, koliko časa so vas spraševali?

<i>obravnava prošnje</i>	<i>št. oporečnikov</i>
5-10 min – kratka obnova prošnje	27 (52%)
10- 15 min - nekaj dodatnih vprašanj	16 (30%)
20 min – podrobnejša vprašanja	4 (8%)
30 min – daljša razprava	1 (2%)
Odobritev na dom	1 (2%)
Ni odgovora	3 (6%)
<i>skupaj</i>	<i>52 (100%)</i>

Čas raziskovanja: leto 2002

Čas raziskovanja: leto 2002

PRILOGA F

Tabela F: Ste bili z delom v Sončku že vnaprej seznanjeni oz. ste že pred služenjem delali v tej organizaciji (ste sami izbrali organizacijo)? Če ne, kako so vas seznanili z delom?

Predhodna seznanjenost z delom v organizaciji		Izbor organizacije Sonček pred komisijo		Seznanitev z delom	
da	ne	Da	ne	dobra	slaba
18	34	12	40	49	3
52 skupaj		52 skupaj		52 skupaj	

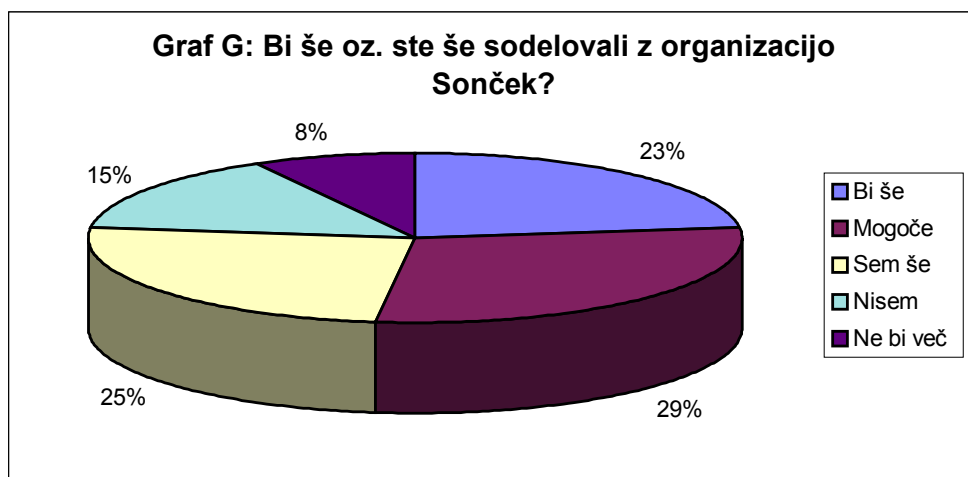
Čas raziskovanja: leto 2002

PRILOGA G

Tabela G: Bi še oziroma ste še sodelovali z organizacijo?

Bi še sodeloval	12	23%
Mogoče	15	29%
Sem še sodeloval	13	25%
Nisem sodeloval	8	15%
Ne bi več sodeloval	4	8%
skupaj	52	100%

Čas raziskovanja: leto 2002

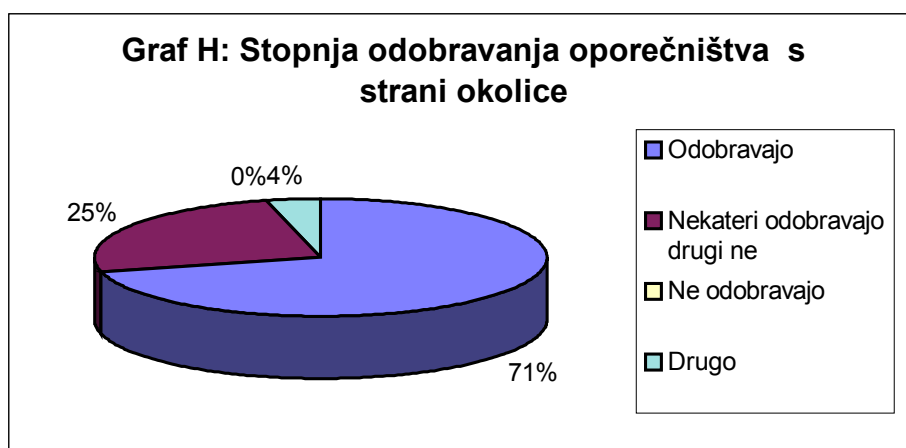
Čas raziskovanja: leto 2002

PRILOGA H

Tabela H: Stopnja odobravanja oporečništva s strani okolice (vrstnikov, družine...)

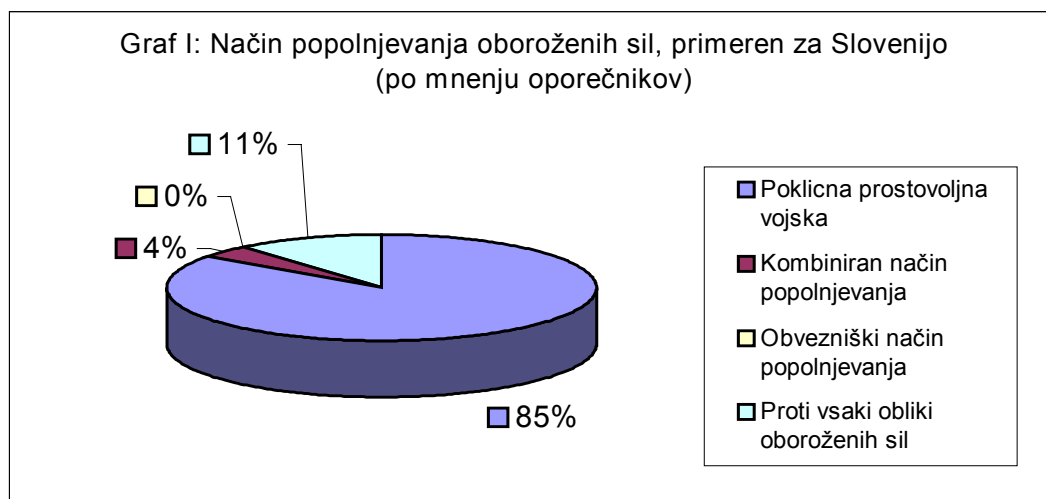
Odobravajo	37	71%
Nekateri odobravajo drugi ne	13	25%
Ne odobravajo	0	0
Drugo	2	4%
Skupaj	52	100%

Čas raziskovanja: leto 2002

Čas raziskovanja: leto 2002

PRILOGA I

Čas raziskave: leto 2002.

PRILOGA J

Vprašalnik:

1. Vaša starost: , letnik .
2. Izobrazba:
3. Prihajate iz: a) mesta b) podeželja
4. V katerem kraju ste opravljali civilno služenje:
5. Kdaj ste opravljali civilno služenje: (leto)
6. Kakšne vzroke ste navedli v prošnji komisiji?(več možnih odgovorov)
 - a) humanitarni
 - b) religiozni
 - c) filozofski
7. Kakšne so vaše izkušnje s Komisijo za oporečništvo, kakšna vprašanja so vam zastavili, koliko časa so vas spraševali?
8. Ali imate še kopijo prošnje na vpogled? Če imate, ali bi mi jo lahko posredovali na moj naslov, email, seveda z izbrisano identiteto?
9. Kakšni so vaši osebni razlogi za ugovor vesti? (pri tem vprašanju se lahko razpišete, vendar me resnično zanima predvsem vaše mnenje o izgubi časa v vojski, ...)
10. Kdaj ste se odločili za civilno služenje a) na naboru b) pred vpoklicem c) ob vpoklicu d) na služenju vojaškega roka e) drugo:
11. Kakšen je bil program civilnega služenja?
 - a) Koliko ur dela na dan/mesec: ur na dan/ ur na mesec
 - b) Kako je bilo poskrbljeno za obleko, hrano, prevoz do doma:
 - c) Kolikokrat ste bili na obnovitveni rehabilitaciji:
 - d) Katera dela ste opravljali: a)voznik b)v varstveno delovnem centru
c)spremljevalec na obnovitveni rehabilitaciji
 - e) Opišite vašo vlogo v Sončku, kaj ste doživeli v času služenja, vtise, ki ste jih odnesli...(odprto vprašanje)
 - f) Kako je bilo s pisanjem poročil?
12. Ste bili z delom v Sončku že vnaprej seznanjeni oz. ste že pred služenjem delali v tej organizaciji (ste sami izbrali organizacijo)? Če ne, kako so vas seznanili z delom?
13. Bi še oz. ste še sodelovali z organizacijo, ko ste odslužili kot civilnik in kako?
14. Kakšno se vam je zdelo služenje v Sončku? Ste naleteli na kakšne probleme, kakšne in kako bi jih reševali?
15. Kako okolje gleda na vas kot na oporečnika (vrstniki, družina, delodajalci...)?
16. Ste se na služenju naučili česa novega, osvojili kakšno novo znanje, ki vam koristi še danes?
17. Kakšen je po vašem mnenju odnos slovenske družbe, vašega domačega okolja do oporečnikov?
18. Kje bi se radi v življenju zaposlili oz. ste zaposleni?
19. Kakšno je vaše mnenje o oboroženih silah oz. vojski (ali je potrebna in katere naloge naj bi opravljala, ali vojsko potrebujemo zaradi vojaške ogroženosti, ali je

- Slovenija vojaško ogrožena in kdo mislite, da bo zagotovil ustrezno vojaško varnost Slovenije, kako si predstavljate obrambo in kako oborožene spopade v bodoče?
20. Kako se po vašem mnenju brani domovino, kako bi sami prispevali k temu?
 21. Ali naj bi bili po vašem mnenju v vojski prostovoljni vojaki ali tudi vojaški obvezniki, kakšno je vaše mnenje o poklicni vojski?
 22. Ali bi spremenili svoje mnenje glede ugovora vesti, če bi bilo služenje civilnega roka v Sloveniji daljše od dolžine služenja vojaškega roka: če bi trajalo
a) 14 mesecev da/ne b) 10mesecev da/ne c)
9mesecev da/ne
 23. Kdo vam je posredoval informacije o civilnem služenju, vojaškemu roku(vrstniki, šola, prijatelji, ki so že odslužili vojaški rok oz. civilno služenje...)
 24. Kaj bi morala SV po vašem mnenju spremeniti v svojem vedenju do bodočih nabornikov?
 25. Ali je organizacija Sonček izpolnila vaša pričakovanja glede civilnega služenja, ali bi tudi drugim oporečnikom svetovali sodelovanje v tej organizaciji, ali vam je kak dogodek posebej ostal v spominu?

PRILOGA K

Vprašanja, namenjena referentu za vojaške zadeve oz. referentu za nabor na izpostavi MORSa (Kranj):

1. Ime vaše izpostave oz. naslov?
2. S kakšnimi problemi, ki zadevajo prosilce za civilno služenje, se na izpostavi srečujete (ko imate toliko oporečnikov in morate z vsemi ostalimi zapolniti mesta v vojašnicah,...)?
3. Kakšno je zaledje nabornikov in prosilcev za civilno služenje v tem okolišu (ali so to sinovi kmetov, delavcev,...)?
4. Če bi se zdravstveni kriteriji za služenje vojaškega roka zmanjšali, ali bi bilo po vašem mnenju več prosilcev za civilno služenje?
5. S koliko prosilci (v odstotkih) za civilno služenje se letno ukvarjate na vaši izpostavi?
6. Ali je opazen trend naraščanja prošelj za civilno služenje na vaši izpostavi in ali lahko postrežete s kakšnimi številkami?
7. Vaše mnenje o odnosu med neformalnimi in formalnimi vzroki pri prosilcih?
8. Ali in kako civilno služenje (škodljivo ali neškodljivo) vpliva na prihodnost Slovenske vojske oz. Republike Slovenije in ali je treba po vašem mnenju na tem področju v Sloveniji kaj spremeniti (vključiti tudi normativne spremembe)?
9. Ali mora tudi Slovenska vojska v svojem vedenju do javnosti oz. bodočih nabornikov kaj spremeniti (večja propaganda, boljši pogoji služenja, oblikovanje enot z enako izobrazbo za pritegnitev študentov,...)?
10. Ali je po vašem mnenju možno zapolniti luknjo v naborniškem sistemu, nastalo zaradi številnih odobrenih prošelj za civilno služenje in v ta namen dati možnost prostovoljnega služenja tudi ženskam (ali kako drugače zapolniti luknjo)?
11. Kakšen je po vašem mnenju odnos medijev do ugovora vesti in oporečnikov samih?

PRILOGA L

